

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

**PRÁCA S TECHNICKÝM MATERIÁLOM AKO
ERGOTERAPEUTICKÁ ČINNOSŤ**

Bakalárska práca

Študijný program: Predškolská a elementárna pedagogika

Školiace pracovisko: Katedra techniky a informačných technológií. TIT. UKF

Školiteľ: doc. PaedDr. Jana Depešová, PhD.

Nitra 2010

Alica Lakatosová

Pod'akovanie

Touto cestou by som rada vyjadrila pod'akovanie mojej školiteľke doc. PaedDr. Jane Depešovej, PhD., za cenné rady a podnety, ktoré mi poskytovala počas tvorby práce.

Abstrakt

Závěrečná práce sa zaoberá možnosťami zamestnávania žiakov s určitým druhom postihnutia z hľadiska ergoterapie. Tieto činnosti sú zamerané na prácu s technickým materiálom. V práci sú popísané jednotlivé technické materiály a tiež možnosti, ktoré nám tento materiál pri práci s deťmi s postihnutím ponúka. Charakterizuje pozitívny vplyv práce s technickým materiálom na psychiku žiaka, ale aj účinok tejto ergoterapeutickej činnosti z hľadiska fyziológie. Zároveň uvádza príklady na konkrétne činnosti s technickým materiálom, vhodné pre žiakov s určitým postihnutím. Jednotlivé činnosti sú zamerané predovšetkým na žiakov s mentálnym a zmyslovým postihnutím. Závěrečná kapitola sa venuje ergoterapii z teoretického hľadiska, objasneniu tohto pojmu na základe rôznych definícií, oblastiam ergoterapie a cieľom ergoterapeutickej činnosti.

Kľúčové slová: ergoterapia, činnosťná terapia, technický materiál, zdravotné postihnutie

Abstract

The work deals with the employment opportunities of students with some kind of disability in terms of occupational therapy. These activities are designed to work with technical material. The paper describes the various technical assistance and also the possibility that the material we work with children with disabilities to offer. Characterizes the positive impact of working with technical material for the student psyche, but also the effect of ergo-therapeutic activities in terms of physiology. It also provides examples of specific activities with technical material, suitable for students with certain disabilities. These activities are primarily focused on students with mental and sensory disabilities. The final chapter is devoted to ergotherapy theoretically, to clarify this concept based on different definitions, and occupational therapy areas to ergotherapeutic activities.

Keywords: ergotherapy, treatment of activity, technical material, disability

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 MATERIÁLY V ERGOTERAPII.....	9
1.1 Technický materiál vhodný pri ergoterapeutickej činnosti.....	9
1.1.1 Papier.....	11
1.1.2 Drevo.....	14
1.1.3 Textil.....	16
1.1.4 Kov.....	19
1.1.5 Syntetické materiály, plasty.....	20
1.1.6 Drobný materiál – korok, gombík, korálky.....	21
1.1.7 Prírodný materiál.....	22
1.1.8 Modelovacie materiály.....	26
2 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ ERGOTERAPIE.....	30
2.1 Ergoterapia v liečebnej pedagogike.....	30
2.2 Charakteristika činnostnej terapie, ergoterapie.....	31
2.2.1 Ciele činnostnej terapie, ergoterapie.....	34
2.2.2 Hlavné oblasti ergoterapie.....	35
3 PRACOVNÉ ČINNOSTI VHODNÉ NA PRÁCU SO ŽIAKMI S POSTIHNUTÍM.....	37
3.1 Ergoterapia so žiakmi s mentálnou retardáciou.....	44
3.2 Ergoterapia s autistickými žiakmi.....	47
3.3 Ergoterapia so žiakmi s poruchami reči.....	48
3.4 Ergoterapia so žiakmi so zrakovým postihnutím.....	50
3.5 Ergoterapia so žiakmi s poruchami sluchu.....	51
ZÁVER.....	53

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	54
ZOZNAM PRÍLOH.....	57

*V skutočnosti nikto nie je úplne neschopný,
každý môže urobiť aspoň niečo, ale musíme
mu na to vytvoriť podmienky.*

M. Pfeiffer

Úvod

Dôležitou súčasťou ľudského života je práca. Potrebu byť niečím zamestnaní majú nielen dospelí, ale aj deti, dokonca aj deti so zdravotným postihnutím. Zamestnanie alebo činnosť pre takéto deti, resp. žiakov predstavuje možnosť zapojiť sa do bežného života, robiť niečo užitočné a významné. Žiaci so špeciálno-edukačnými potrebami dokážu pracovať so záujmom, radosťou a veľkou snahou práve vtedy, keď im niekto na to vytvorí vhodné podmienky. Myslí sa tým nielen vhodné pracovné prostredie, ale aj vhodné materiály a pracovné techniky, ktoré deťom umožňujú nazrieť do sveta, kde ich zdravotné postihnutie nehrá žiadnu rolu. Práve úspech pri činnostiach, ktoré sú schopné robiť aj napriek ich postihnutiu, im dvíha sebavedomie, odpútava pozornosť od ich postihnutia a psychických problémov spojených s ich postihnutím. Deti, ktoré dokážu pracovať, niečo vytvárať, majú oveľa pozitívnejší prístup k životu ako ich pasívni vrstovníci.

V bežných základných školách majú žiaci možnosť pracovať a niečo vytvárať iba na hodinách výtvarnej výchovy, pracovného vyučovania, alebo technickej výchovy. Ani špeciálne školy sa pracovnej činnosti nevenujú toľko, koľko by to bolo potrebné. Preto sme sa rozhodli spracovať danú tému tak, aby sme zdôraznili dôležitosť a pozitívny vplyv pracovnej činnosti na žiakov so zdravotným postihnutím. Takýmito činnosťami sa zaoberá ergoterapia. Ergoterapia je zameraná na všetky vekové kategórie, od detí až po seniorov. My sa budeme v práci venovať ergoterapeutickej činnosti so žiakmi so zdravotným postihnutím. Zameriavame sa predovšetkým na materiály a techniky, ktoré nám dané materiály pri práci s nimi ponúkajú. Jednotlivé činnosti, ktoré uvádzame, sú vhodné pre rôzne postihnutia. Obširnejšie sa však zaoberáme iba mentálnym postihnutím, autizmom, poruchami reči, zrakovým postihnutím a poruchami sluchu, pretože stanovený rozsah práce nám nedovolil zaradiť charakteristiku ergoterapeutickej činnosti u jedincov s ľahkými mozgovými dysfunkciami, u telesne postihnutých, chorých a oslabených (stavy po obrnách, úrazové stavy, vývinové chyby končatín, chronické choroby obmedzujúce

lokomóciu, srdečné chyby, alergické choroby, choroby dýchacie, kostné), emocionálne postihnutých, ani u kombinovane postihnutých.

Správne zvolenou ergoterapeutickou činnosťou môžeme dosiahnuť významné pokroky pri rôznych problémoch spojených s postihnutím. Ponuka materiálov na tieto činnosti je široká a spôsoby spracovania týchto materiálov sú rozmanité. Preto si dovoľíme povedať, že neexistuje človek, ktorý by nedokázal urobiť aspoň niečo. Či už je činnosť náročnejšia alebo jednoduchšia, má na jedinca pozitívny vplyv. Je však dôležité, aby táto činnosť bola vykonávaná dobrovoľne a s radosťou, inak by mohol byť jej účinok negatívny.

1 MATERIÁLY V ERGOTERAPII

V záverečnej práci sa budeme zaoberať činnosťami s niektorými technickými materiálmi. Preto považujeme za potrebné uviesť v tejto kapitole popis a vlastnosti niektorých materiálov vhodných pre pracovné činnosti s postihnutými žiakmi a základné pracovné postupy pri práci s danými materiálmi. K materiálu, s ktorým pracujeme, patria aj vhodné a neporušené nástroje určené na jeho opracovanie.

„Ponúknuté materiály do značnej miery ovplyvňujú dianie pri činnostnej terapii. Ľahko spracovateľné materiály, napr. hlina, modelovacie hmoty, papier, dávajú priestor pre individuálny výraz, ale umožňujú utiahnuť sa. Materiály náročnejšie na opracovanie si vyžadujú viac komunikácie. Konštrukčné práce umožňujú rozvíjať spoluprácu“ (Horňáková, 1995, s. 38).

Materiálom, ktorý žiakom ponúkame, môžeme predchádzať možným konfliktom alebo problémom. Materiál, ktorý je príliš náročný na spracovanie môže viesť k napätiu alebo negativizmu. Ak žiakom ponúkame stále ten istý materiál, má to za následok únavu a stratu záujmu. Ak ponúkame nekvalitný materiál, ktorý nevyhovuje napríklad farebnosťou alebo účelnosťou, môže to viesť k strate chuti a radosti z výsledku úsilia.

1.1 Technický materiál vhodný pri ergoterapeutickej činnosti

V ergoterapii používame rôzne druhy materiálov, ktorých triedenie je založené na pôvode. Z nich drobný materiál predstavuje osobitnú kategóriu. Dočítali sme sa, že Vargová (2002) delí podľa pôvodu drobný materiál na materiál prírodný a technický, pričom prírodný materiál rozlišuje:

1. živočíšneho pôvodu – koža, perie, vaječné škrupiny, mušle, ulity a iné
2. rastlinného pôvodu – steblá rastlín, lístie, plody, semená, makovice, slama, šúpolie, kôra stromov, šišky, gaštany a iné
3. nerastného pôvodu – hlina, piesok, kamienky, slúda a pod.

K technickému materiálu Vargová zaraďuje:

1. drevo – rôzne odrezky dreva, dyha, špajla, preglejka a pod.

2. kovy – kúsky drôtu (oceľový, medený, hliníkový, izolovaný alebo bez izolácie), kúsky plechov z uvedených materiálov, hliníkové fólie (alobal) alebo cínové fólie (staniol)
3. textil – odstrižky látok, plstí
4. papier – rôzne druhy papiera, kartónu a lepenky
5. plasty – kúsky plastov z polyetylénu, polystyrénu, polyvinylchloridu, organického skla, silonu, molitanu a iných plastov
6. ozdobné materiály – gombíky, mašličky, stuhy, korálky, flitre a pod.
7. ostatné materiály – krabičky od liekov a čajov, zápalkové krabičky, korkové zátky, modelovacie materiály tradičné i menej známe, guma a iné.

V práci sa budeme napriek tomuto rozdeleniu venovať nielen technickým, ale aj prírodným materiálom, pričom tento materiál budeme nazývať spoločným pomenovaním - technický materiál. Z uvedeného dôvodu sa budeme pridŕžať delenia podľa Majzlanovej (1997) a za technický materiál budeme považovať: papier (rôzne druhy), drevo (mäkšie druhy), textil (látky rôzneho druhu a kvality, vata, priadza), kov (medené drôtičky, staniolové a hliníkové fólie), syntetický materiál (fólie, penová hmota – polystyrén), drobný materiál (gombíky, korálky, korok), prírodný materiál (gaštany, listy, semená, vetvičky, šišky, šípky, žalude a pod.), modelovací materiál (cesto, hlina, plastelína, piesok, modurit a pod.). Práca s technickým materiálom podporuje rozvoj predstavivosti a tvorivosti pri zhotovovaní predmetov, zároveň sa pri nej získavajú praktické zručnosti a návyky. Materiál musí byť podnetný a zaujímavý. Výhodné je, ak poskytuje možnosť precvičovať rôzne funkcie. Pomocou technického materiálu sa môžu realizovať aj tzv. hrové zamestnania, ktoré predstavujú možnosť využiť prirodzenú potrebu hry na ciele a pritom nedirektívne pôsobenie s výchovným zámerom (Horňáková, 1995).

Pri práci s takýmto materiálom môžeme používať rozličné techniky práce, napríklad strihanie, ohýbanie, lepenie, krčenie, trhanie, skladanie, kreslenie či maľovanie, čo sa využíva najčastejšie pri práci s papierom. Pri práci s hlinou a inými modelovacími materiálmi je to miesenie, odtlačanie, šúľanie, valkanie, formovanie, výroba drobných ozdôb, postavičiek, plastík a pod. Využívajú sa aj techniky, ako napríklad prepichovanie, navliekanie, prišívanie, lisovanie a podobne. Rovnako možno narábať aj s textilom, vlnou, drevom, kovom alebo so surovinami, ktoré sa používajú pri varení – múka, cesto, cestoviny, strukoviny, obiloviny.

Na opracovanie technického materiálu používame rôzne pracovné nástroje. Najviac sa používajú nožnice, tupá ihla, lepidlo, štetec na lepidlo, navlhčovač, nožík, pravítko a ďalšie, podľa druhu použitého materiálu. Výhodou technického materiálu je, že sa nemusí ďalej priemyselne spracovávať. Využívame ho na zhotovovanie rôznych úžitkových, ozdobných a iných predmetov.

Na to, aby sme mohli efektívne pracovať so spomínanými i ďalšími materiálmi, je potrebné poznať ich základné vlastnosti a možnosti, ktoré nám daný materiál ponúka. Preto si v jednotlivých statiach priblížme vlastnosti a prácu s niektorými technickými materiálmi vhodnými na pracovné činnosti v ergoterapii.

1.1.1 Papier

Jedným z najčastejšie používaných materiálov v ergoterapii je **papier**. Pri ergoterapeutickej činnosti môžeme využiť akýkoľvek dostupný papier. Najčastejšie je to papier kancelársky, pijavý, nalepovací, kresliaci, filtračný, tenšie i hrubšie baliace papiere, potlačený papier z prospektov, časopisov a novín, kartóny, lepenky, hodvábný a transparentný papier, papierové obrúsky a iné. Najmä pri skladaní sú najvhodnejšie ľahké papiere odolné proti roztrhnutiu, ktoré sa nenaťahujú.

Autorky Klusoňová a Špičková (1986, s. 33) uvádzajú, že „predpokladom úspešnosti práce je vždy primeranosť veku a postihnutia“.

Preto je potrebné aj starostlivo zvážiť techniku, nástroje a druh papiera, ktorý žiakom na prácu s papierom ponúkneme.

Papier je ľahko dostupný materiál, práca s ním je nenáročná a môže sa realizovať na všetkých pracoviskách ergoterapie. Papier môžeme s deťmi s postihnutím okrem trhania a krčenia skladat', strihať, dierkovať, lepiť rôzne hračky alebo naň kresliť, vytvárať vianočné ozdoby, darčeky pre rodičov a pod. K tomu nám najčastejšie pomáhajú nožnice, lepidlo, štetec na lepidlo, pravítko, trojuholník, kružidlo, nôž, ceruzky, zošívачka, dierkovač, navlhčovač, handrička, farby, ihla, niť, knihárske šidlo a iné pomôcky (Klusoňová, Špičková, 1986, Majzlanová, 1997).

„Práca s papierom vyžaduje presnosť, podporuje výtvarnú hravosť, kombinačné a tvorivé schopnosti a napomáha aj rozvoju intelektu“ (Klusoňová, Špičková, 1986, s. 27).

Práca s papierom teda dokáže výrazne zlepšovať niektoré kompetencie žiakov.

Najjednoduchšou činnosťou s papierom, ktorú môžeme s deťmi vykonávať je **krčenie**. Na začiatok je vhodné vybrať čo najjemnejší papier. Deti si pri tejto činnosti precvičujú svaly rúk – zápästia, dlaní a prstov. Na dokonalé precvičenie týchto partií rúk je potrebné krčenie opakovať viackrát za sebou. Krčením papiera deti môžu zhotoviť guľky rôznej veľkosti, ktoré sa potom dajú využiť v hrách. Z papierových guľiek možno zlepovaním zostrojiť napríklad snehuliakov alebo iné figúrky. Z guľiek, ktoré poprepichujeme, môžu deti navliekaním zhotovovať reťaz napríklad na vianočný stromček. Na rozvoj svalstva, prstov a rúk pôsobí stimulačne aj zabaľovanie a odabaľovanie papiera, napríklad darčeka (Majzlanová, 1997).

Ďalšou technikou pri práci s papierom je **trhanie** papiera. Majzlanová (1997) uvádza, že pre deti s mentálnou retardáciou je to pomerne náročná činnosť. Pri tomto postihnutí je potrebné venovať nácviku techniky trhania papiera primeranú pozornosť a dostatočne dlhý čas.

Vytrhávanie a krčenie sa dá kombinovať aj s nalepovaním vytrhnutých či pokrčených kúskov na papier. Pri týchto činnostiach sa precvičujú všetky prsty a nacvičuje sa cielený pohyb (Hintnausová, Hintnaus, 1999).

Nasledujúcou činnosťou, ktorú spomenieme, je **prekladanie a skladanie papiera**. Prekladáním papiera deti zhotovujú rôzne pohľadnice, knižky, leporelá, šarkanov, loďky, peňaženky, lietadlá a pod.

Výtvarne náročnejšie sú skladačky japonského pôvodu, tzv. origami. Origami si vyžaduje jemnosť v prstoch a trpezlivosť. Tieto hračky vymyslel profesor Jurigami, ktorý určil aj presné pravidlá práce (Klusoňová, Špičková, 1986, s. 29):

1. Pracuje sa so štvrtkami hrubšieho bieleho alebo farebného papiera.
2. Každý výrobok sa robí iba z jedného kusa papiera, ktorý sa rozmanito nastriháva, ohýba a krúti, pričom zvyšok musí zostať celistvý.
3. Pracuje sa len s papierom a nožnicami, nepoužívajú sa nijaké iné pomôcky – lepidlo ani sponky. Iba oči možno dokresliť tušom.

Šarnická a kol. (1987) zostavili nasledovné pravidlá pri skladaní papiera:

1. Papier skladáme vždy na pevnom a hladkom podklade.
2. Všetky záhyby robíme podľa možnosti čo najrovnejšie a najpresnejšie.
3. Všetky záhyby vždy dobre vyhladíme tak, že po nich prejdeme nechtom palca.
4. Pokiaľ je to možné, farbu a vlastnosti papiera volíme tak, aby model čo najlepšie vystihovali.

5. Poskladaný papier hneď uvedieme do polohy, aká je vyznačená na obrázku.
6. Pri skladaní si zároveň všimame aj ďalší obrázok, ktorý nám ukazuje, aký výsledok máme dosiahnuť.

Ďalšou veľmi obľúbenou činnosťou sú **vystrihovačky**, ktoré sa vyrábajú zvyčajne z tenkého papiera a dajú sa použiť na dekoračné účely. Papier sa rozlične skladá a potom sa vystrihujú ornamenty, obrazce alebo figúrky. Pri strihaní papiera však deti najprv oboznámime s nožnicami. Naučíme ich držať zároveň papier i nožnice a nacvičíme s nimi správne strihacie pohyby.

Pri práci s lepidlom je dôležité aj **nalepovanie** papiera. Menej zručným deťom pri nalepovaní pomáhame. Deti, ktoré majú problém s držaním drierka na lepidlo alebo štetca, si do lepidla môžu namáčať ukazovák a naniest' ním bodky lepidla na papier. Na tieto bodky potom pritlačia materiál určený na nalepovanie. Prsty si môžu utierať do pripravenej vlhkej handričky (Majzlanová, 1997).

Na vystrihovačky nadväzuje **koláž**. Je to výtvarné dielo, vytvorené vystrihovaním alebo vytrhávaním určitého materiálu získaného z farebných tlačených plôch alebo z typografických prvkov – z veľkých i malých písmen, číslíc, častí textov alebo celých nápadov. Využíva sa aj kombinácia papiera s textilom. Získaný materiál využívame na výtvarné spracovanie tak, že koláž nalepíme lepidlom na podkladový papier. Koláž môžeme dopĺňať dokresľovaním, domaľovaním, písmom alebo tlačou.

Zmienime sa ešte o jednom spôsobe využitia práce s papierom, a tým je **kartonáž**. Je to technika, pri ktorej potrebujeme dobré lepidlo alebo hustý škrob, väčší plochý štetec, lepenku a ozdobný papier alebo plátno. Môžeme tak zhotoviť obal na knihu, škatuľky, dosky na album a pod. (Klusoňová, Špičková, 1986).

S papierom môže žiak pracovať na posteli v podopretom sede alebo posediačky. Sú však aj činnosti, pri ktorých treba stáť. Práca s papierom má široké uplatnenie v kondičnej i funkčnej terapii.

Táto práca je fyzicky nenáročná a pohybovo veľmi rôznorodá. Niektoré práce sú však náročné na jemnú motoriku a zmysly. Najmä pri vymeriavaní, skladaní a vystrihovaní sa kladú vyššie nároky na presnosť.

Pri strihaní pracuje s nožnicami dominantná končatina. Ide tu najmä o pohyb palca z repozície do opozície a pohyby v zápästí. Druhá ruka sa používa pri držaní strihaného materiálu.

Pri skladaní a lepení sa precvičuje extenzia prstov a dorzálna flexia zápästia. Môžu sa zapájať obe ruky symetricky. V malých exkurziách sa uplatňujú aj pohyby predlaktia, lakťového a ramenného kĺbu (Klusoňová, Špičková, 1986, Kubínková, Krížová, 1997).

1.1.2 Drevo

Zaujímavou pracovnou činnosťou v ergoterapii je práca s drevom. Pri tejto činnosti je potrebné rešpektovať vek, pohlavie a postihnutie žiaka. S deťmi je najlepšie túto činnosť vykonávať až od desiatich rokov a to vo veľmi jednoduchých formách. Zo začiatku ich oboznamujeme s materiálom a nástrojmi, aplikujeme jednoduché činnosti, napríklad lepenie mozaiky z drievok, zhotovovanie lodičiek, vozíkov a pod. Pri práci s drevom nejde len o hrové činnosti, ale aj o presné osvojovanie pracovných zručností v spojení s určitou úlohou a cieľom (Klusoňová, Špičková, 1986, Majzlanová, 1997).

Razáková (in Majzlanová, 1997) uvádza, že hlavným cieľom pri práci s drevom je oboznamovať deti s vlastnosťami dreva priamo pri jeho spracovávaní s ním, učiť deti poznávať základné pracovné nástroje pri práci s drevom a postupne učiť deti s uvedenými nástrojmi zaobchádzať.

Predstavíme základné druhy dreva, nástroje vhodné na jeho opracovanie a činnosti, ktoré sa dajú s drevom vykonávať.

Podľa Klusoňovej a Špičkovej (1986) a Kubínkovej a Krížovej (1997) sa drevo delí na:

- mäkké: lipa, borovica, jedľa, smrek, osika, topol, vŕba,
- polotvrdé: smrekovec, breza, jaseň, javor, gaštan, jelša, čerešňa,
- tvrdé: dub, buk, hruška, jabloň, brest, orech, slivka, tis,
- veľmi tvrdé: eben, guajak, teak, buxus, agát, hrab.

Pri práci s drevom by sme mali brať do úvahy, že každý druh dreva má odlišnú štruktúru, farbu a vôňu.

Na ručné opracovanie dreva používame rôzne nástroje, náradie a pomôcky. Na meranie a obrysovanie dreva sa používajú **meradlá a rysovacie náradie**, napríklad: stolársky meter, posuvné meradlá, kružidlá, vodováhy, rysovadlo, guľaté alebo štvorhranné hĺbidlo (špička), uholník, rysovacie kružidlo a ceruzka.

Pri opracovaní dreva musíme materiál upnúť **upevňovacím a pridržiavacím náradím**. Patrí k nim buď stolárska hoblica alebo kovové sklúčovadlo, zubová zvierka, prípadne kratšie dosky môžeme uchytiť do zámočnickeho zveráka.

Na oddeľovanie materiálu používame **obrábacie nástroje**, napríklad rôzne druhy pílok, hoblíky, dláta, vrtáky a iné nástroje na opracovanie.

Pri práci s drevom sa používajú aj **pomocné nástroje**, napríklad kladivá, kliešte, skrutkovače, rozvodky, brúsky a pod.

V školskej praxi sa na opracovanie dreva používajú nástroje: čapovka, chvostovka, dierovka, rašpľa, pilník, brúsny papier, nebožiec, kolovrátok.

Kvalita konečného výrobku závisí od toho, aký materiál si vyberieme. Najlepšie sa pracuje s dobre vysušeným a zdravým drevom, bez väčších kazov. Prácu s drevom by sme mali vykonávať v stolárskej alebo inej dielni, kde je pre túto prácu vyhradené miesto.

Pracovať s drevom môžeme v sede bez zaťaženia dolných končatín, alebo v stoj. Niektoré činnosti sú spojené s chodením po dielni. Náročnosť práce a pracovné pohyby závisia od druhu činnosti, od druhu spracovávaného dreva a od veľkosti výrobku. Vypaľovanie dreva, rezbárske práce, výroba drobných ozdobných predmetov a ľudová technika štiepanie dreva kladú vysoké nároky na jemnú motoriku.

Práca s drevom posilňuje svalstvo horných končatín. Pri rezaní dreva sa uplatňuje najmä dominantná končatina. Pri pilovaní a hoblňovaní sa zapájajú do činnosti obidve horné končatiny. Pracovné pohyby sa spájajú s pohybmi trupu a s prenášaním hmotnosti z nohy na nohu. Čím väčší predmet opracovávame, tým sú väčšie exkurzie pohybov pri práci. Fyzická náročnosť pri práci s drevom je ľahká až stredne ťažká. Za ťažkú sa považujú tesárske práce. Z hľadiska rehabilitácie je nevýhodou pracovných pohybov jednostranné zaťažovanie svalstva trupu.

Pri práci s drevom je potrebný dobrý zrak, hmat, pri náročnejších činnostiach zasa fyzická zdatnosť. Pri niektorých prácach je veľmi dôležitá presnosť. Správne aplikovaná činnosť s drevom môže ovplyvniť vytrvalosť a celkovú kondíciu. Táto práca sa uplatňuje v cielenej a kondičnej ergoterapii (Klusoňová, Špičková, 1986, Kubínková, Křížová, 1997).

Deti sa najprv učia zatĺkať do mäkkého dreva klince a opracovávať drevo, čím sa zoznamujú so základmi hoblňovania. Neskôr zhotovujú jednoduché predmety spájaním kúskov dreva klincom alebo skrutkami. Učia sa správne držať kladivo za násadec a údery viesť kolmo na hlavičku klinca. Malými cvikaciami kliešťami deti skúšajú klince aj vytáhať.

K ďalšej technike pri práci s drevom zaradujeme zlepovanie drievok. Drievka môžu deti farbiť a lakovať. Výrobky môžu neskôr využiť pri hrách (Majzlanová, 1996).

1.1.3 Textilné vlákna, textil

Textilné vlákna a textil patria k materiálu, z ktorého sa dajú vytvoriť pomocou tradičných, ale aj iných techník rôzne výrobky, ozdoby či oblečenie. Tradičné techniky zahŕňajú šitie v rukách, šitie na stroji, háčkovanie, pletenie, vyšívanie a sieťovanie.

Pri tradičných ručných prácach je potrebné, aby sme brali do úvahy mentálne schopnosti žiaka a druh jeho postihnutia.

Klusoňová a Špičková (1986, s. 105) uvádzajú: „Keďže výber pracovných činností s textilným materiálom je veľký, môžeme ich uplatniť u všetkých pacientov, okrem zrakovo postihnutých. Môžeme pracovať na posteli v podopretom sede, v sede aj v stojí.“

Materiál pre žiakov s postihnutím vyberáme podľa zvolenej techniky a podľa toho, na čo má konečný výrobok slúžiť.

Pri ručných prácach používame rôzne nástroje a pomôcky, ako napríklad nožnice, ihla, niť, ihlice, háčik, náprstok, krajčírska krieda, špendlíky, ceruza, pravítko, krajčírsky meter. Ihlice a háčiky sa vyberajú podľa použitého materiálu. Treba prihliadať aj na vzhl'ad úpletu. Pri výbere ihlíc je potrebné vedieť, že vhodnejšie sú kratšie ihlice, pretože pletenie na dlhých ihliciach unavuje. Na vyšívanie potrebujeme okrem priadzí a vyšívacej ihly aj vyšívací rám. Vyšívať môžeme na rôznych podkladových materiáloch. Na sieťovanie používame sieťovacia ihlu, hladkú paličku alebo valček na určovanie veľkosti očiek a hladký a nestrapkavý materiál, čiže špagát alebo priadzu. Menšie deti môžu priadzu namotávať, preplietať a zaväzovať ňou hračky, figúrky alebo ňou dotvárať rôzne koláže. (Klusoňová, Špičková, 1986, Majzlanová, 1997).

Vhodnou činnosťou s textilnými vláknami je **pletenie, háčkovanie a vyšívanie**. Pri týchto prácach existuje veľa techník, ktorých postup uvádzajú mnohé príručky a odborné publikácie. U žiakov s postihnutím je dôležité, aby zvládli len niekoľko základných spôsobov a stehov. (Klusoňová, Špičková 1986).

V ergoterapii sa často využíva aj **ručné šitie** na zhotovovanie maňušiek, figúriek, papúč a pod. Pri tejto práci používame rôzne odstrižky, kožu, plastické materiály a iný odpadový materiál. Podľa toho, aký bude hotový výrobok a podľa stupňa postihnutia môžeme používať rozličné druhy stehov a ihly.

Pri ergoterapeutickej činnosti má široké uplatnenie aj **šitie na stroji**. Môžeme šiť na elektrickom stroji alebo na stroji na nožný pohon. Táto technika sa využíva najmä na dokončovanie prác pri tkaní, batikovaní, v kombinácii s ručným šitím a pod.

Ďalšou technikou, ktorá sa dá využiť s deťmi je **siet'ovanie**. Takýmto spôsobom sa dajú zhotoviť rôzne záclony, ozdobné prikrývky, tašky, rybárske a hojdacie siete a pod. (Klusoňová, Špičková 1986).

Pri práci s textilom sa výborne rozvíja fantázia. U menších žiakov s postihnutím je vhodné využívať kúsky textilu pri triedení a nalepovaní na papierový podklad. Deti môžu napríklad nalepovať vystrihnuté šaty z látky na papierové bábiky alebo zhotoviť mozaiku či obrázok nalepovaním rôznych kúskov textilu. Textil sa dá využiť aj na koláž v kombinácii s papierom alebo ho môžeme skombinovať s drevom, vatou a pod. Nalepovaním vaty na výkres deti zhotovia figúrky, napodobnia sneh a pod. Deti, ktoré zvládajú strihanie papiera, si môžu precvičiť strihanie látky. Na začiatok je najvhodnejšie na strihanie plátno (Majzlanová, 1997).

Ďalším spôsobom, ako spracovávať textilné vlákna, je **tkanie**. V ergoterapii sa využívajú najstaršie a najprimitívnejšie techniky tkania. Ručným tkaním na ráme sa dá vytvoriť klasický gobelín alebo vyvážovaný sieťový obraz. Môže sa však použiť aj „zápästková“ technika, ručné tkanie na jednoduchých krosnách alebo tkacej doštičke a pod. Na jednoduché tkanie potrebujeme kus tvrdej lepenky, na zložitejšie drevený rám. Ďalej si zaobstaráme klinčeky s väčšou hlavičkou, veľkú ihlu s tupým hrotom, starú vidličku alebo široký hrebeň a člnkovú vidlicu. Pri ďalšom spôsobe tkania použijeme tkáčsku doštičku alebo krosná. Potom potrebujeme už len nožnice a vhodný materiál, čiže kúsky handričiek, vlny, rôzne druhy priadze, stuhy, šnúrky, prírodný špagát a pod. Pracovať môžeme aj s podkladovými materiálmi, napríklad jutou, kanavou alebo krajčírskym plátnom. Ďalšie nástroje volíme podľa druhu práce.

Staršie textílie sa dajú využiť aj na výrobu **textilnej koláže**. Ako podklad je najvhodnejšie krajčírske plátno. Výhodné je najprv si zvoliť určitý námet a urobiť si strih z papiera. Povystrihované potrebné kusy látky môžeme lepiť alebo prišívvať na podklad ozdobným stehom. Ak vyrobíme malý výrobok, môžeme ho dať pod sklo, olemovať kobercovou lemovkou a prirobiť vešiačik. Výrobok väčšieho formátu, ktorý nezasklíme, musíme pevne prišiť, aby sa dal prať.

Posledný typ práce s textilom, ktorý v práci uvedieme, je **uzlovanie** (macramé). Pri tejto práci využívame povrázky z prírodných materiálov. Výrobok vzniká z mnohých uzlíkov, ktoré na seba viažeme (Klusoňová, Špičková, 1986).

Pri uzlovaní by sme sa najprv mali naučiť jednotlivé druhy uzlíkov a až potom sa môžeme púšťať do súvislej práce.

Na menší výrobok potrebujeme tenší materiál, väčšie špendlíky s hlavičkou a nejaký predmet na prichytenie nití, napríklad vankúš. Začiatok robíme na pomocnej niti. Ak sa chystáme vyrobiť väčší výrobok, začíname na drevenej tyči, ktorá sa stane súčasťou hotového výrobku.

Rozličným viazaním uzlov a ich striedaním sa dajú vyrobiť veľmi pekné práce, napríklad lemy prestierania, šiat, náramky, závesy a pod. (Klusoňová a Špičková 1986).

Výhodou práce s textilným materiálom je, že sa do tejto činnosti zapájajú obidve horné končatiny. Napríklad práca na pletacích strojoch posilňuje svaly pletenca hornej končatiny a predlaktia. „Fyzická, psychická a senzorická náročnosť závisí od druhu zvolenej činnosti. Práca s jemným materiálom a drobnými pomôckami kladie vysoké nároky na jemnú motoriku, zrak a hmat. Čím je materiál hrubší, výrobok a nástroj väčší, tým väčšie sú nároky na silu a rozsah pohybov“ (Klusoňová, Špičková 1986, s. 105).

Základné vzory a jednoduché techniky ručných prác môžu po zautomatizovaní pohybov a zvládnutí techniky pôsobiť na žiakov monotónne. Zložitejšie vzory zase kladú nároky na pozornosť a sústredenosť žiakov. Týmto zvyšujú neuropsychické zaťaženie žiakov. Zložitejšie techniky by sme mali využívať u tých žiakov, u ktorých chceme odvieť pozornosť od vlastných problémov.

Ak žiaci pracujú v sede, hrozí nebezpečenstvo preťaženia krčnej a hrudnej chrbtice a vzniku nežiaducej aktivácie krčných svalov. Preto je potrebné do pracovnej činnosti vsúvať pohybové prestávky.

Činnosti vykonávané v stoji, napríklad uzlovanie väčších závesov, navíjanie osnovy, vyvážovanie textilu na batikovanie a hladenie, viazanie kobercov na ráme, sú vhodné na rehabilitáciu dolných končatín.

Žiaci, ktorí sú postihnutí v oblasti členkových kĺbov môžu využívať šliapanie na šijacom stroji a prácu na podnožkovom stave.

Pri šití na stroji a skladaní textilu na vyvážovanú batiku sa uplatňujú extenzia prstov a dorzálna flexia zápästia. (Klusoňová, Špičková 1986).

1.1.4 Kov

V ergoterapii využívame aj prácu s kovom. Práca s kovom sa aplikuje v kondičnej a vo funkčnej ergoterapii. Je to veľmi náročná práca, preto by s ním mali pracovať len najvyspelejšie deti. Na prácu s kovom používame nástroje na meranie a označovanie, napríklad posuvné meradlo, pásové meradlo, oceľové pravítko, kružidlo, oceľovú rysovaciu ihlu, kovový uholník a nástroje na opracovávanie, napríklad pítku na kov, pilníky, nožnice, kliešte, kladivká a paličky. K vybaveniu patrí aj hrubá vyrovnávacía doska, nákova, sekáče na osekávanie častí kovu a nástroje na spájanie kovov.

Pri práci s kovom sa prevažne stojí, ale používa sa aj poloha v sede a pohyb z miesta na miesto (Klusoňová, Špičková 1986, Majzlanová, 1997).

Poznáme niekoľko spôsobov spracovávanía kovov, ktoré opisuje Klusoňová a Špičková (1986). Prvý spôsob je **strihanie** plechu a drôtu nožnicami. Striháme krátkymi strihmi tak, že reznú hranu nožníc držíme presne na narysovanej čiare. Materiál sa drží rovnako ako pri strihaní papiera.

Ďalší spôsob opracovávanía kovu je **rezanie**. Na rezanie hrubšieho materiálu sa používa pítko na železo. Materiál sa upevňuje vo zveráku, pítko sa drží oboma rukami mierne naklonená dopredu. Pravou rukou sa drží rukoväť. Ľavou rukou sa drží vpredu rám. Rez sa robí čo najbližšie pri zveráku.

Kov môžeme spracovávať aj **pilovaním**. Opracúvame tak nepresnosti, ktoré vznikli pri strihaní a rezaní. Materiál sa pevne uchopí do zveráka. Medzi predmet a čeľuste zveráka sa vkladá drevená doštička, aby sa nepoškodil povrch opracovaného predmetu.

Tepaním sa môže vytvárať na medenom plechu dekor alebo reliéf údermi kladiva. Tvar misky sa môže vyklepať údermi oblej paličky špirálovite od prostriedku k okraju (Klusoňová, Špičková, 1986).

Najčastejšie sa pri práci s kovom pracuje s tenkým a mäkkým **drôtom**, ktorý deti môžu **ohýbať** a **splietat'** priamo v rukách a s **plechom**. Drôt môžeme ohýbať aj pomocou klieští s guľatými čeľustami (Klusoňová, Špičková 1986, Majzlanová, 1997).

Drôt je valcovitý kovový materiál, ktorý sa dá dobre ohýbať, tvarovať, spletať. Môžu sa z neho vytvárať zvieratá, kvety, postavy, môžu sa však robiť ozdoby alebo šperky (náramky, náhrdelníky). Na takéto činnosti je najvhodnejší mäkký oceľový drôt, potom medený a hliníkový drôt. Predmety, ktoré vyhotovíme z drôtu, sa môžu obalať vlnou, špagátom, textilom alebo lykom (Vargová, 2002).

Pri práci s kovem využívame aj **kovové fólie**, ktoré môžu najzručnejšie deti vystrihovať podľa predznačených obrysov. Takto vytvoria rôzne figúrky, kvety, geometrické útvary a pod. Z vystrihnutých kusov môžu ohýbaním zhotovovať lietadlo, loďku a iné predmety.

Zvlnený, pokrčený plech môžu deti dreveným kladivom **vyrovnávať** na drevenej podložke a takto zhotovovať tabuľky a štítiky. Plech sa môže ohýbať aj kliešťami alebo vo zveráku pomocou paličky.

Žiaci si môžu precvičovať aj **skrutkovanie**, napríklad vyberaním skrutiek z drevenej podložky s otvormi pre rôzne skrutky rôznych veľkostí. Skrutkovačom ich potom môžu opäť zaskrutkovať. Deťom, ktoré potrebujú pomoc, skrutky vyberáme a pomáhame im pri skrutkovaní (Majzlanová, 1997).

Pri práci sa využíva prevažne dominantná horná končatina. Druhá končatina sa využíva najmä pri pridržíavaní a uchopovaní predmetu. Niektoré pracovné činnosti, napríklad spájkovanie, leštenie, si vyžadujú jemnú detailnú prácu prstov. Tepanie, strihanie plechu, ohýbanie hrubších profilov, si vyžadujú veľkú svalovú silu. Do činnosti zapájame aj svalstvo trupu, najmä pri pracovných pohyboch väčšieho rozsahu. Pri práci v stoji sa trénuje vytrvalosť a zaťažujú sa dolné končatiny. Na meranie a rytecké práce pri tepaní, pri montáži menších častí a tvarovaní drobných predmetov je potrebný dobrý zrak, hmat a koordinácia pohybov (Klusoňová, Špičková, 1986) .

1.1.5 Syntetické materiály, plasty

Pri ergoterapeutickej činnosti je vhodné zaradiť do pracovných aktivít aj prácu so syntetickým materiálom, napríklad s polystyrénom, penovou hmotou a fóliami.

Plasty sú makromolekulové materiály, ktoré sa dajú za istých podmienok formovať na pevné výrobky. Vynikajú malou hustotou, dobrou chemickou odolnosťou, majú vysoké elektroizolačné s tepelnoizolačné vlastnosti, pekný vzhľad a sú odolné voči opotrebovaniu. Majú však malú odolnosť voči vysokým teplotám a menšiu pevnosť v porovnaní s kovmi. Plasty delíme na prírodné a syntetické. K prírodným plastom zaraďujeme šelak, kaučuk, rohovinu a živicu. K syntetickým plastom zaraďujeme termoplasty (polyetylén, polystyrén, polymetylmetakrylát, polyvinylchlorid, polyamid) a reaktoplasty (bakelit, umakart).

Na ručné opracovanie plastov používame tie nástroje, ktoré sa používajú pri spracovaní alebo opracovaní dreva a kovov (Vargová, 2002).

U postihnutých žiakov najčastejšie používame polystyrén, ktorý sa dá **mrviť**, **krájať** a **zlepovať**. Takto možno zhotoviť rôzne hračky a modely.

Vytvárať s deťmi môžeme aj plastické obrazy nalepovaním drobných kúskov polystyrénu na výkres do predkreslených obrázkov. Takto nám vzniknú plastické obrazy zvierat, snehuliakov, kvetov a pod. (Majzlanová, 1997).

Práca so syntetickým materiálom sa uplatňuje v kondičnej a funkčnej ergoterapii. Mala by sa uskutočňovať v sede a v stoji s prechádzaním. Keďže žiaci vytvárajú väčšinou výrobky malých rozmerov, práca nie je náročná na silu a vytrvalosť (Klusoňová, Špičková, 1986).

1.1.6 Drobný materiál – korok, gombík, korálky

Na prácu zameranú ako prostriedok terapeutického pôsobenia na žiakov sú vhodné aj rôzne druhy drobného materiálu, napríklad gombíky, korálky, korok a iné.

Deti sa pomocou neho učia triediť drobný materiál podľa tvaru a veľkosti alebo ho rozdeľovať do škatuliek. Z tohto materiálu však môžu vyrábať aj rôzne ozdoby, figúrky alebo postavičky.

Gombíky sa dajú využiť na vtlačanie do plastelíny a vytváranie predmetov, osôb či zvierat. Ďalej gombíky rôznej veľkosti môžeme nalepovať na výkres a znázorňovať tak napríklad slnko, postavu, vlak, alebo ich navliekať a vytvoriť tak náhrdelníky, náramky či stonožky.

Navliekať na silonovú niť, drôt alebo šnúru na topánky sa dajú aj **korálky** rôzneho tvaru a veľkosti. Aby deti pochopili podstatu navliekania, je vhodné precvičiť si túto činnosť navliekaním rôznych väčších tvarov na tenkú paličku alebo špajdlu.

Z korálok rôzneho tvaru sa dajú vytvoriť postavičky, ozdoby a náramky (Majzlanová, 1997).

Ďalším drobným materiálom, ktorý s deťmi môžeme využiť, je **korok**. Korok sa získava zo stromu duba korkového. Korok je ľahký, pružný, neprepúšťa kvapaliny, tlmí hluk, je príjemný na ohmat, dá sa farbiť, lepiť a rezať nožom. Pri praktických činnostiach sa pracuje hlavne so zátkami, z ktorých sa zlepovaním väčších a menších kúskov zhotovujú postavy, zvieratká a rôzne hračky. Ako doplnkový materiál sa používa napríklad koženka, papier, kartón, pierka alebo špajdle (Vargová, 2002).

1.1.7 Prírodný materiál

Veľmi zaujímavá a vd'achná je práca s **prírodným materiálom**. Môže sa uplatniť v kondičnej aj vo funkčnej ergoterapii. Prírodné materiály sú väčšinou drobné a krehké. Deti môžu pracovať s jedným druhom, alebo kombinovať viaceré druhy prírodnín. Pri práci s prírodninami môžu žiaci sedieť alebo stáť. Podobne ako pri ručných prácach, je potrebné mať dobrý zrak, hmat, dobrú motoriku rúk, obratnosť a jemnosť pracovných pohybov. Tieto činnosti sa dobre uplatňujú pri rehabilitácii rúk. Techniky nie sú náročné na fyzickú zdatnosť, neuropsychická záťaž je malá (Klusoňová, Špičková, 1986, Kubínková, Křížová, 1997).

Majzlanová (1997) uvádza niekoľko úloh práce s prírodnými materiálmi:

- rozvoj jemnej motoriky rúk a prstov,
- cvičenie zrakového a hmatového analyzátora,
- podporovanie obrazotvornosti a samostatnosti detí,
- pomoc pri osvojovaní jednoduchých zručností a návykov,
- rozvoj reči a myslenia detí.

Pri práci s prírodninami najčastejšie využívame rozličné časti rastlín, plody, semená, listy, suché kvety, prútie, slamu, kukuričné šúpolie, ale aj vaječné škrupiny, neopracované drevo, kôru zo stromov, kamienky či mušličky. Deti najčastejšie obľubujú lepenie suchých plodov do mozaiky, navliekanie plodov a zhotovovanie figúrok zo žalud'ov a gaštanov. Rôzne prírodniny si môžu žiaci nazbierať sami počas vychádzky alebo pri chôdzi v teréne. K náradíu, ktoré najčastejšie potrebujeme pri práci s prírodninami patrí ostrý nôž, nožnice, rozličné vrtáčky, lepidlo, rydlá na linoryt, ihla, pevná niť, lupienková pílka, ploché kliešte, vosk a kahanček, drôtičky a špagáty (Klusoňová, Špičková 1986, Majzlanová, 1997).

Jedným z často používaných prírodných materiálov je **šiška**. Šiška je suchý, drevnatý útvar ihličnatých drevín. Podľa toho, z akého ihličnatého stromu šišky pochádzajú, majú rozličný tvar, sú rozličnej veľkosti. Bežne sa používajú šišky stromov smreka, jedle, smrekovca opadavého a borovice.

Šišky by sme mali zabezpečiť skôr, kým sa ešte neotvárajú. Ich otváraníu sa dá predísť, keď ich natrieme riedkou glejovou vodou alebo tekutým bezfarebným lakom (Vargová, 2002).

Pri zhotovovaní predmetov zo šišíek môžeme používať celé šišky alebo len lupene. Šišky využívame najmä v kombinácii s iným materiálom, napríklad ich nalepujeme na korkový podstavec, vtláčame do plastelíny, hliny alebo moduritu. Tak znázorňujeme stromy alebo kríky. Zo šišíek môžeme však vyrábať aj postavy, vtáčiky alebo zvieratká a upravovať ich pomocou iných doplnkových materiálov, napríklad handričkami, gombíkmi a podobne (Majzlanová, 1997, Vargová, 2002).

Listy rastlín a stromov patria k ďalšiemu veľmi často využívanému prírodnému materiálu. Listy majú nesmiernu tvarovú rozmanitosť. Čerstvé listy sú pružné, suché sú krehké. Ich farba sa mení podľa ročného obdobia. Listy po opadnutí zo stromu alebo kríka spravidla držia svoj tvar. Listy ostatných rastlín je potrebné vylisovať.

Pri praktických činnostiach sa čerstvé listy môžu ohýbať, trhať, strihať, prepichovať, lepiť alebo lisovať. Zo suchých listov sa môžu na ploche papiera vytvárať postavy, zvieratá, motýle alebo sa môžu kombinovať s vylisovanými kvetmi a trávami (Vargová, 2002).

Konáriky stromov majú rozličný tvar a farbu, sú rôzne hrubé, podľa toho, z akého stromu a z akej jeho časti pochádzajú. Môžeme ich upravovať a použiť na dekoráciu ako samorast, prípadne ich vieme použiť ako doplnkový materiál pri práci so šiškami, gaštanmi, žaluďmi a pod.

Orechy patria k suchým, tvrdým plodom s chutným olejnatým semenom. Obal orecha po dozretí stvrdne na drevnatú škrupinu. Pri pracovnej činnosti sa orechová škrupina používa na zhotovenie rôznych predmetov, hračiek či modelov. Môžeme ju skombinovať aj s doplnujúcim materiálom, ako napríklad plastelínou, koženkou, papierom alebo priadzou (Vargová, 2002).

Žalude sú plody duba, ktoré dozrievajú koncom septembra. Žalude možno napichovať šidlom alebo ručným vrtákom. Napichnuté drevko zostáva pevné, netreba ho fixovať lepidlom.

Gaštany sú plody pagaštana konského. Podobne ako u žaluďov, možno do nich robiť otvory alebo dierky pomocou šidla alebo ručného vrtáka. Do týchto otvorov sa vkladajú a prilepujú špajdle alebo zápalky. Takto môžeme vytvárať rôzne postavy, zvieratká a pod. Oči a ústa môžeme vyrezať alebo namaľovať. Vlasy môžeme dotvárať z vlny, lyka a pod. Časom gaštany tvrdnú, preto sa s nimi ľahšie pracuje, keď sú čerstvé.

Pri praktických činnostiach sa na rôzne druhy prác dajú využiť aj **semená** strukovín (hrachu, fazule, šošovice), jadierka z jabĺk a hrušíek alebo jadrá tekvic, patizónov, melónov, uhoriek a slnečníc, sezamové semená, ľanové semená, ryža, obilné zrná a mak. Pred použitím je vhodné semená namočiť na niekoľko hodín do teplej vody.

Prepichovaním z nich môžeme zhotovovať rôzne ozdoby, napríklad náhrdelníky. Na prepichovanie semien potrebujeme ihlu rozžeravenú nad kahanom, pretože veľa semien je veľmi tvrdých a ich prepichnutie je ťažké.

Nalepovaním semien na podklad môžeme vytvárať obrázky s rôznymi motívmi, napríklad zvieratká, rastliny, kvety alebo rôzne mozaiky. Napríklad nalepovaním polovičiek fazúl a ich dokreslením deti vytvárajú chrobáky, vlak, vozík, figúrky, náramok atď. Rôzne väčšie semená, ako fazuľu a hrach, deti vtlačajú do plastelíny roztretej na doske. Prepichnutý hrášok a fazuľa sa dá navliekať na tenký drôt alebo silonovú niť. Takto vzniká napríklad stonožka (Majzlanová, 1997, Vargová, 2002).

Tobolky **makovice** sú suché, tvrdé, ale krehké plody. Makovice môžeme použiť pri aranžovaní suchých rastlín. Ak ich vopred namočíme dajú sa prepichovať, spájať drievkami ako figúrky alebo prerezať nožom. Môžeme z nich zhotoviť predmety ako napríklad vázy, hrnčeky, misky, lampy a pod. (Vargová, 2002).

Ďalšia možnosť výzdoby je úprava živých alebo sušených kvetov.

Sušené kvety sa používajú buď ako doplnujúci materiál alebo na aranžovanie do váz, misiek, prípadne na viazanie. Takéto kvety väčšinou aranžujeme podľa japonskej ikebany, ktorá má svoje presné pravidlá. Je zostavená z troch prvkov symbolicky zobrazujúcich prírodu prostredníctvom kvetov, konárov s listov. Vždy musíme zvoliť vhodnú vázu alebo misku, pretože každý druh kvetu vyniká v inej nádobe.

Upravovať suché kvety možno aj viazaním alebo napichovaním do polystyrénovej gule alebo sformovaného pokrčeného papiera. Na upevnenie alebo podviazanie kvetov používame drôtky, jemnú bavlnku.

Spletanie prírodných materiálov rukami patrí k najstarším technickým schopnostiam človeka. Najrozšírenejším materiálom bola **slama**, ktorá mala veľmi široké uplatnenie. Slamu získavame z nadzemnej časti obilia. Najvhodnejšia slama je zo pšenice. Najkvalitnejšia je stredná časť medzi dvoma kolienkami. Pred prácou sa musí namočiť na niekoľko hodín do teplej vody, aby zmäkla. Aby steblá slamy zostali rovné a lesklé, môžeme ich potom rozrezať nožom alebo žiletkou a vyhladiť žehličkou. Podľa potreby ich môžeme strihať, lepiť alebo spletať a vytvárať tak rozličné predmety, najmä tašky, alebo klobúky.

Technika lepenia slamy sa kedysi využívala pri ozdobovaní kraslíc alebo nábytku a drobných predmetov. Dnes sa táto technika využíva aj na výrobu rozličných pohľadníc a slamenej mozaiky. Steblá treba pri lepení slamy triediť podľa farebných odtieňov a drobné kúsky slamy zachytávať pinzetou. Preto sa táto technika považuje za pomerne

náročnú. Na získanie svetlejšej farby niektorých stebiel môžeme steblá krátko namáčať vo vápenej vode a potom steblo prezerať po celej dĺžke na polovicu. Tvrďšiu dreň až po vláčnu vrchnú časť vyškrabeme a z nej podľa potreby striháme štvorčeky, obdĺžniky a iné tvary. Tieto tvary potom nalepujeme na vhodný podklad, napríklad na vajíčko alebo drevo. Zo slamy sa dajú vytvárať aj rôzne priestorové tvary a figúrky. Figúrky však musia byť zjednodušené, bez detailov. Nastrihané steblá potrebnej dĺžky navliekame na niť, ktorú spájame do potrebných tvarov (Klusoňová, Špičková 1986, Vargová, 2002).

Kukuričné šúpolie sú suché lupene, ktoré prikrývajú klas kukurice. Najvhodnejšie je šúpolie z vnútornej strany klasu, pretože je jemné a do zlatožlta sfarbené. Pripravujeme ho tak, že suché šúpolie namáčame vo vlažnej vode, do ktorej môžeme pridať trochu saponátu. Vyprané listy dôkladne opláchneme a vyžmýkame ich trením v rukách. Vybielime ich sírením tak, že jemný prášok síry zachytený na papieriku zapálime. Tým dezinfikujeme šúpolie a zároveň ho chránime proti plesni. Suché vysírené listy navlhčíme a zabalíme do vlhkej handričky. Zo šúpolia sa zhotovujú úžitkové a darčkové predmety, napríklad košíky, prestierania, rohože, postavy, zvieratká a pod. (Vargová, 2002).

Vrbové prútie sa spracúva buď čerstvé alebo suché. Suché prútie treba namáčať v studenej vode a potom variť vo väčšej nádobe alebo rozpariť v rúre .

Pálka je vodná rastlina našich rybníkov. Odrezáva sa vrchná časť stvolu so zelenými listami. Najhodnotnejšie a najjemnejšie je však vnútorné vlákno, ktoré využívame na výrobu spotrebných výrobkov a okrasných predmetov. Vonkajšie vlákno sa využíva na hrubšie spracovanie. Pred spracovaním sa vlákna určené na pletenie na dlhší čas namáčajú a potom sa štiepia. Štiepanie znamená rezanie stvolu na podlhovasté pruhy – líčka.

Z pátky sa vyrábajú rohože a iné výrobky od nich odvodené (Klusoňová, Špičková, 1986).

Pri príležitosti veľkonočných sviatkov sa pracuje hlavne s **vyfúknutými vajíčkami**. Dajú sa zdobiť rôznymi technikami. Môžeme ich farbiť odvarmi z rastlín, napríklad z cibul'ovej šupy, orechových listov, cvikle, ale aj maľovať farebným tušom, temperovými prípadne inými farbami. Pred zafarbením ich treba najskôr opláchnuť vlažnou vodou, vysušiť a obe dierky uzatvoriť zmäkknutým voskom. Zafarbené vajíčka sa môžu batikovať, vyškrabávať, oblepovať slamou, vlnou alebo farebným papierom. Zo škrupín vajíčok alebo lesklého papiera môžeme tiež na vajíčkach vytvárať mozaiku. Ak chceme ochrániť batikovaný, gravírovaný alebo leptaný ornament na vajíčku, nanesieme naň štetcom niekoľko kvapiek rozohriateho vosku. Vajíčko sa tak nahreje a zároveň aj preleští a vosk sa mäkkou handričkou po celej ploche rozotrie.

Na výrobu kraslíc sa zvyčajne používajú slepačie, kačacie alebo holubie vajcia. Najlepšie je vyfukovať čerstvé vajcia bielej farby. Pred farbením musia byť vajčká dobre umyté saponátom a usušené. S vyfúknutým vajčkom treba zaobchádzať opatrne, lebo je veľmi krehké (Klusoňová, Špičková 1986, Vargová, 2002).

1.1.8 Modelovacie materiály

Modelovacie materiály slúžia na vyjadrenie skutočnosti v priestore. Sú plastické a súdržné. Za určitého stavu mäkkosti materiál možno ľubovoľne tvarovať. Môže sa pridávať alebo uberať. Vďaka pevnosti a trvanlivosti modelovacieho materiálu, si môžu predmety podržať tvar na dlhšie obdobie, bez toho, aby sa rozpadali alebo poškodzovali (Vargová, 2002).

Na modelovanie môžeme použiť modelovaciú hlinu, plastelínu, sadru, modurit, octové cesto, slané cesto, piesok, vosk a parafín alebo pilinovú kašu. Pre menšie deti je najvhodnejšie modelovanie z plastelíny, pre staršie z moduritu a hliny.

Jedným z najdôležitejších materiálov na modelovanie je **hlina**.

Majzlanová (1997, s. 76) uvádza, že „prvé cviky pri práci s hlinou, ktoré dieťa vykonáva, sú hmatové cviky dlaňových svalov.“

Dieťa sa učí odtrhávať si z väčšieho kusa hliny malé kúsky. Tieto kúsky uprostred dlane, krúžením druhej ruky, sformuje do guľky. Stláčaním guľičky deti môžu zhotovovať koláč, placku, peniaz. Deti môžu šúľaním kusa hliny medzi dlaňami vytvárať aj valčeky. Vyspelejšie deti si môžu spojením viacerých valčekov vytvoriť zviera, napríklad koňa alebo psa alebo rôzne predmety, napríklad rebrík, strom. Zo šúľancov môžu deti vymodelovať stláčaním do kruhu tanier, misku, hrnček alebo vázu. Vyschnuté výrobky môžu nafarbiť (Majzlanová, 1997).

Hotové výrobky je možné zdobiť rôznymi spôsobmi. Jedným z nich je odtlačanie ornamentu z rôznych formičiek do hlineného výrobku. Na povrch výrobku môžeme nalepiť ako reliéf pásik alebo vlnovku z valčeka. Do výrobku môžeme aj ryť rozličnými hrotmi alebo doň vyrezávať rozličné ornamenty. Drsné hrany sa prečisťujú vlhkou hubkou. Zdobit' hlinené výrobky môžeme aj glazovaním. Glazúra v prášku sa rozrába s vodou na hustotu smotany. Glazovať sa môže polievaním, namáčaním alebo pomocou štetca (Klusoňová, Špičková, 1986).

Na prácu s hlinou je potrebný stôl na modelovanie alebo drevená, bridlicová či sadrová doska. K ďalším pomôckam zaraďujeme kuchynský nôž, strunu na orezávanie hliny, valček na cesto, drevené lišty, špongiu na navlhčovanie, brúsny papier, modelovacie špachtle, širšiu špachtlu, štetce, modelovacie očko a ďalšie rozličné predmety na vytlačanie dekoru.

Pri práci s hlinou sa môžu používať aj nákladnejšie pomôcky, hrnčiarsky kruh a keramická pec na vypaľovanie. V ergoterapii sa však môžeme zaobiť aj bez týchto pomôcok (Klusoňová, Špičková, 1986).

Modelovacia hlina môže byť vo forme prášku alebo ako hrnčiarska prípadne tehliarska hlina. Hlinu v prášku pripravujeme tak, že ju rozriedime. Za stáleho miešania ju nasypeme do trojnásobného množstva vody. Riedku hlinu necháme odstáť niekoľko dní. Hlina musí mať správnu vlhkosť, byť pevná a nesmie sa lepiť na prsty. Pevnosť skúšame vymodelovaním valčeka približne ako hrúbka ceruzky, ktorý sa pri ohnutí neláme. Hlinu dobre premiesime a uložíme do tesne uzavretej nádoby zakrytej mokrou handričkou alebo do polyetylénového vrečka na dlhšie obdobie. Hotové predmety z hliny sušíme. Je vhodné prikryť ich drôtom, na ktorý sa prehodí vlhké plátno. Predmety sa môžu pri sušení kropiť. Vysušený predmet sa môže povrchovo upravovať bezfarebným lakom alebo sa môže vypáliť v keramických, elektrických alebo plynových peciach. Vypálený model môžeme upraviť lakovaním, šelakovaním, voskovaním alebo maľovaním (Vargová, 2002).

Pri práci so žiakmi nižšieho stupňa základných škôl, resp. špeciálnych základných škôl sa veľmi často využíva **plastelína**. Plastelína sa vyrába v rôznych farbách. Nepotrebuje nijakú úpravu a dá sa ľahko spracovávať hnetením. Je mäkká, plastická, nereaguje na sucho, vlhkosť. Reaguje však na teplo, vplyvom ktorého sa deformuje.

Z plastelíny je vhodné vytvárať menšie tvary z valčekov a plátov. Deti plastelínu miesia, valkajú, gúľajú, vyťahujú a odtrhávajú. Môžu tak tvoriť rôzne predmety a figúrky.

Pri práci s plastelínou a hlinou môžeme použiť nástroje a pomôcky ako napríklad modelovacie očka, modelovacia špachtľa alebo silonové vlákno.

Na modelovanie sa používa aj **modurit**. Modurit je termoplastická hmota, ktorá sa vplyvom tepla a svetla znehodnocuje. Aj keď je tento materiál mimoriadne tvárny, deťom s narušenou jemnou motorikou prstov sa s ním pracuje ťažko. Pri práci je potrebné modurit sústavne namáčať, aby sa nelepil a bol poddajný. Z moduritu sa tvarujú rôzne drobné predmety, z ktorých sa potom tvoria šperky alebo iné predmety. Výrobky zhotovené z moduritu sa môžu vyvariť, čím sa predlžuje ich trvácnosť. Vymodelované predmety

môžu deti namaľovať temperovými, anilínovými alebo textilnými farbami. Ak sa výrobky natrú priesvitným lakom, môžu sa po vysušení používať na hranie.

Oblíbené je aj modelovanie z **cesta**, ktoré má dlhovekú tradíciu. Deti majú možnosť sledovať jeho prípravu a pečenie. Môže sa modelovať zo slaného, z octového - vizovického alebo z kysnutého cesta. Oblíbené je aj pečenie medovníkov. Cesto sa dobre vypracuje, vyhnieti a nechá sa odležať v chlade v mikroténovom vrecku.. Z cesta môžu vytvárať rôzne predmety, figúrky a ozdoby, ktoré sa potom sušia a pečú v rúre (Klusoňová, Špičková, 1986, Majzlanová, 1997, Vargová, 2002).

Ďalší modelovací materiál, ktorý si spomenieme, je **sadru**. Je to pomerne krehký materiál, ktorý môže byť cvičným materiálom pre modelovanie uberaním (Klusoňová, Špičková, 1986).

Sadru pripravujeme v špeciálnej gumovej nádobe s vodou. Pružný gumový materiál umožňuje zvýšnú sadru z nádoby ľahko vytlačiť. Sadru sypeme do vody v primeranom množstve tak, aby po zamiešaní vznikla kompaktná hladká hmota. S pripravenou sadrovou hmotou treba pracovať hneď, lebo pomerne rýchle tuhne. Pridaním kuchynskej soli NaCl, salmiaku NH₄Cl alebo vodného skla možno proces tuhnutia sadrovej hmoty urýchliť, naopak pridaním mlieka alebo octu môžeme proces spomaliť (Vargová, 2002).

Vhodný modelovací materiál je aj **piesok**. Deti spočiatku učíme piesok naberať lopatkami, vysýpať do vedierok, presýpať z jedného vedierka do druhého, vyhlbovať jamy, hromadiť kopce a prevážať. Ak je piesok dostatočne vlhký, žiaci môžu z neho vytvárať gule, koláče, mosty, hrádze, tunely, hrady a znázorňovať povrch zeme vytvorením pohorí. Deti sa učia pracovať aj s formičkami a tak zhotovovať napríklad bábovky, torty a podobne (Majzlanová, 1997, Vargová, 2002).

Modelovanie je súčasťou kondičnej a funkčnej ergoterapie. Kladú sa tu vyššie nároky na jemnú motoriku a koordináciu. Pri modelovaní menších tvarov a pri zdobení je potrebný dobrý zrak a hmat. Žiaci s postihnutím môžu modelovať v sede, stojí, ale aj na posteli v podporetom sede. Práce v stoji zaťažujú dolné končatiny. Veľa činností pri modelovaní je spojených aj s prechádzaním a s pohybmi trupu. Modelovanie je nenáročné na silu, robí sa v malých rozsahoch pohybu. Precvičuje sa tu súhra oboch rúk, dlane a prsty. Avšak spracovanie modelovacích hmôt miesením sa považuje za pomerne náročné. Miesenie však posilňuje horné končatiny, najmä ohýbače. Valkanie hmoty do rôznych valčekov a plátov vyžaduje extenziu prstov a dorzálnu flexiu zápästí. Pri poruchách vnímania je vhodné použiť piesok a hrubý šamot ako prísadu do hliny alebo moduritu. Tak pri spracovaní

vzniká dráždenie dlaňovej časti a stimuluje sa propiocepcia. Práce so sadrou si vyžadujú obratnosť, pohotovosť, rýchlosť a presnosť. Najmä pri odlievaní a glazovaní. Pri väčšine činností je však malá neuropsychická záťaž (Klusoňová, Špičková, 1986, Hintnausová, Hintnaus, 1999, Kubínková, Křížová, 1997).

Pri osvojovaní pracovných zručností s technickým materiálom využívame rôzne metódy. Najčastejšie je to metóda demonštrácie spojená so slovnou inštrukciou a s usmerňovaním. Ďalšia využívaná metóda je špeciálna metóda – utvrdzovanie pracovných zručností a ich osvojovanie opakovaním a nácvikom. Neodmysliteľnou metódou pri každej činnosti je aj metóda hodnotenia, najmä kladného (Majzlanová, 1997).

Väčšina spomenutých materiálov je ľahko dostupných. Pri ergoterapeutickej činnosti sa využívajú rôzne formy a techniky práce s materiálmi. Pri výbere materiálu, formy a techník ergoterapeutickej činnosti je dôležitý vek, individuálna situácia, silné a slabé stránky žiaka, ale i jeho záujmy. Činnosti s uvedenými materiálmi, ktoré možno pri činnostnej terapii alebo ergoterapii využiť, sú rozmanité a ich náročnosť sa postupne, podľa individuálnych možností, zvyšuje. Podstatným pre výber materiálu, činnosti a techniky je predovšetkým to, aby umožňovali dosiahnutie cieľa a aby činnosť žiak vnímal ako zmysluplnú. V nasledujúcej kapitole priblížime určité definície ergoterapie, jej oblasti a všeobecné ciele.

2 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ ERGOTERAPIE

Prácu s technickým materiálom s postihnutými žiakmi v prítomnej práci popisujeme ako ergoterapeutickú činnosť, ktorá má rôzne definície, ciele, formy a techniky. Preto považujeme za potrebné venovať sa v tejto kapitole ergoterapii z teoretického hľadiska. Zameriame sa hlavne na objasnenie pojmu ergoterapia.

Pracovná terapia sa praktizuje už od nepamäti. Priaznivý účinok práce na ľudské zdravie ľudia poznali už v staroveku. S najväčšou pravdepodobnosťou ju však ako naozajstnú liečebnú metódu prvýkrát použil až francúzsky lekár Filip Pinel (1745-1826). U nás to bol ľudový liečiteľ Vincenc Priessnitz, ktorý túto metódu zaviedol v 19. storočí v kúpeľoch Jeseníky (Pfeiffer, 1990). V nasledujúcich podkapitolách predstavíme ergoterapiu, ako modernú liečebnú metódu, zo všeobecného hľadiska.

2.1 Ergoterapia v liečebnej pedagogike

V praxi sa s činnostnou terapiou alebo ergoterapiou môžeme stretnúť vo fyzioterapii a liečebnej pedagogike. Obe poňatia majú veľa spoločného a z veľkej časti sa prekrývajú. V práci sa budeme ergoterapiou zaoberať v kontexte liečebnej pedagogiky, pretože liečebná pedagogika je hraničný odbor pedagogiky. Spomenieme niekoľko definícií a úloh liečebnej pedagogiky.

Liečebná pedagogika realizuje svoju intervenciu ako liečebnopedagogické poradenstvo, liečebnopedagogickú diagnostiku a terapeuticko-výchovné pôsobenie prostredníctvom rôznych činnostných terapií. K týmto terapiám patrí: činnostná terapia/ergoterapia, arteterapia, dramaterapia, biblioterapia, muzikoterapia, psychomotorická terapia, terapia hrou. Liečebná pedagogika je otvorená pre každého človeka, ktorý potrebuje podporu v niektorej oblasti svojho života. Medzi úlohy liečebnej pedagogiky sa zaraďuje pomoc pri orientácii, pochopení, hľadani významu, prebúdzanie záujmu a aktivity, pomoc v nachádzaní vlastných možností zlepšenia situácie, rozvíjanie, rehabilitácia a kompenzácia narušených kľúčových kompetencií, podpora pri vytváraní sebaúcty, vzťahov, začleňovaní do spoločnosti, sprevádzanie v ťažkej životnej situácii a pod. (www.mokrohajska.sk).

Liečebná pedagogika rieši praktické problémy osôb, ktorých situácia je v dôsledku nepriaznivých bio-psycho-sociálnych okolností taká zložitá a ťažká, že potrebujú dlhodobú

alebo krátkodobú pomoc, aby neprišlo k zhoršovaniu a k vzniku ďalších porúch (Horňáková, 1995).

Liečebnopedagogické opatrenia sa podľa M. Horňákovvej (1995, s. 10) zameriavajú na:

- prevenciu vzniku porúch u detí s ohrozeným, nerovnomerným vývinom,
- prevenciu vzniku druhotných porúch u postihnutých (mentálne, somaticky, zmyslovo, rečovo, ale i sociálne),
- liečebnú výchovu, t.j. výchovu zameranú na zlepšenie fyzických, psychických a sociálnych vývinových predpokladov a podmienok,
- nápravu pedagogickými prostriedkami korigovateľných nedostatkov, ktoré sa prejavujú v konaní, postojoch, sebaaprežívaní.

Z uvedených intervencií liečebnej pedagogiky sa v práci zameriavame na ergoterapiu, ktorej sa venujeme v nasledujúcich podkapitolách.

2.2 Charakteristika činnostnej terapie, ergoterapie

V záverečnej práci sa zameriavame na ergoterapeutickú činnosť s postihnutými žiakmi. Preto je naším cieľom v tejto podkapitole objasniť a priblížiť pojem „ergoterapia“ a „činnostná terapia“.

Spitz (in M. Horňáková, 1995, s. 7) považuje za presnejší pojem „liečba zamestnávaním“, pretože činnostná terapia sa chápe buď ako analógia terapie prácou u dospelých, kde ide najmä o rehabilitáciu zameranú na profesionálnu orientáciu, alebo ako obdoba terapie hrou pre 8 – 12 ročné deti, ktoré nebavia detské hračky. Slovo zamestnávanie sa však väčšinou chápe u dospelých v súvislosti s pracovným uplatnením alebo u detí ako forma užitočného trávenia voľného času.

„Liečebnovýchovné využívanie rôznych foriem zamestnávania je postavené na skúsenosti, že cez príťažlivú činnosť možno dosiahnuť pozitívne zmeny – cvičením manuálnej zručnosti sa zlepšujú narušené funkcie, nové skúsenosti rozvíjajú myslenie, slovnú zásobu, skupinové zamestnania formujú vzťahy a pod. Zážitok z primeranej a uspokojujúcej činnosti sa stáva cestou na ovplyvnenie celého človeka“ (Oy, Sagi in M. Horňáková, 1995, s. 7).

Tieto postupy sa v liečebnej pedagogike označujú pojmom činnostná terapia, liečba prácou, pracovná terapia alebo ergoterapia. Uvedieme niekoľko definícií zaoberajúcich sa týmto pojmom.

Slovo ergoterapia, z gréčtiny preložené ako „liečba prácou“ alebo „liečba zamestnávaním“, pochádza z gréckeho slova ergon, čo v preklade znamená práca a z druhej časti slova terapia – liečba. Ergoterapia je liečebná činnosť pre telesne, zmyslovo alebo duševne chorých ľudí každého veku, ktorú vedie ergoterapeut. Je to primerané využitie pracovnej činnosti, ktorá smeruje k udržaniu alebo zlepšeniu aktuálneho somatického stavu, duševnej rovnováhy a k sebestačnosti (Adamicová, Mažgútová, Drímalová, 2004, Kubínková, Křížová, 1997).

Pozitívny vplyv ergoterapie na človeka veľmi výstižne opísala Adamicová, Mažgútová a Drímalová (2004): „Ergoterapia má povzbudzujúci účinok na udržanie, alebo znovuzískanie stratených síl a sebadôvery. Odpútava pozornosť chorého od choroby a mala by ho zbavovať pesimistických myšlienok, ktoré ho často sprevádzajú.“

Tento účinok považujeme za jeden z najdôležitejších, pretože podľa nášho názoru človek môže šťastne žiť aj s postihnutím, pokiaľ má zdravú sebadôveru a pozitívne myslenie.

Ergoterapia je účelné zamestnávanie, orientované na realitu pracovného života na jednej strane a na druhej strane vyzdvihujúce kreatívnu činnosť. Rozvíja teda rôzne pracovné schopnosti človeka s postihnutím tak, aby ho bolo možné úspešne začleniť do plnohodnotného života (Jankovský, 2001).

Česká asociácia ergoterapeutov (2008) uvádza, že ergoterapia je profesia, ktorá sa prostredníctvom zmysluplného zamestnávania usiluje o zachovanie a využívanie schopností jedincov potrebných pre zvládanie bežných denných, pracovných, záujmových a rekreačných činností u osôb akéhokoľvek veku s fyzickým, zmyslovým, psychickým, mentálnym postihnutím alebo sociálnym znevýhodnením. Podporuje maximálne možnú participáciu jedinca v bežnom živote, pričom plne rešpektuje jeho osobnosť a možnosti. Pre podporu participácie jedinca využíva špecifické metódy, techniky, nácvik konkrétnych zručností a prispôsobenia sa prostrediu (www.home.zcu.cz).

Ergoterapiu teda môžeme charakterizovať ako zamestnávanie, samoobsluhu, vzdelávanie, pracovné činnosti, sebestačnosť a samostatnosť.

Pojem práca všeobecne chápeme ako cieľavedomú telesnú a duševnú činnosť prebiehajúcu medzi človekom a prostredím. Ergoterapia sa v širšom ponímaní usiluje nájsť spôsoby ako nahradiť trvalé poruchy zdravia a porušené funkcie kompenzovať tak, aby sa človek mohol zapojiť do plnohodnotného života čo najlepšie.

Činnosťná terapia sa teda považuje za jednu z metód terapeutickovýchovnej starostlivosti, rehabilitácie i resocializácie. Zahrňuje hrové zamestnania, stimulačné programy, cvičenia motoriky, individuálnu a skupinovú formu činnostnej terapie, nácvik konkrétneho postupu

pri riešení praktického problému. V ergoterapii tak môžeme napríklad využívať prácu a hry na odpúťanie pacientovej alebo žiakovej mysle od jeho choroby, resp. zmeny, zamestnaním môžeme predchádzať vzniku depresívnych stavov, vyplniť voľný čas žiakov, ale tiež im touto cestou pomôžeme spoznať možnosť využitia schopností, ktoré ostali zachované.

Program ergoterapie môže byť krátkodobý a dlhodobý. Pri krátkodobom rehabilitačnom pláne, tzv. vertikálnej rehabilitácii, sa predpokladá návrat do pôvodného zamestnania, resp. pôvodného spôsobu života. Pri dlhodobom, horizontálnom ergodiagnostickom a ergoterapeutickom programe, sa očakáva zmena života k horšiemu a úlohou fyzioterapeuta je minimalizovať následky zdravotného postihnutia. Program ergoterapie sa môže realizovať individuálne alebo skupinovo (Horňáková, 1995).

Svoje špecifiká má však detská ergoterapia. U malých detí sa dá povedať, že ergoterapia je liečba pomocou hravých aktivít. Dieťa s postihnutím väčšinou nemá žiadne skúsenosti z minulosti, svoje pohybové stereotypy si práve vytvára. Nejde teda o „návrat“ stratených funkcií. Je nevyhnutné rešpektovať vývojové hľadisko. Nemôžeme sa obmedziť len na vývojový orgán, ale je potrebné brať do úvahy celý organizmus. U detí s čiastočne fyziologicky obmedzenou pohyblivosťou zostáva potreba pohybu stále zachovaná. Preto sa môžeme zameriavať na neporušené orgány a časti organizmu a snažiť sa tak poruchy kompenzovať. Základnou metódou a formou spontánneho učenia u detí je hra. Hra má v detskom veku veľký význam. Pri hre vzniká priaznivá situácia pre vytváranie a spevňovanie nervových spojov v mozgu. Hra je motivačný prostriedok, ktorý pozitívne ovplyvňuje citové ladenie a tlmí depresívne prežívanie nepriaznivého zdravotného stavu. Činnosti prevádzané formou hry majú teda psychoterapeutickú silu a pozitívny vplyv na formovanie osobnosti (Jankovský, 2001, Hintnausová, Hintnaus, 1999).

Činnosťná terapia umožňuje sprostredkovať cez praktické cvičenia a hrové zamestnania aktuálne podnety a zážitky, cvičiť motoriku, prebudiť záujem, pozornosť, pohotovosť a vnímanie. Žiakov tiež učí vytvárať si vzťahy a chápať ich, spolupracovať, mať rád, dávať a prijímať, byť užitočný.

Činnosťná terapia sa môže spájať aj s inými terapeuticko-výchovnými metódami, napr. s arteterapiou, kde sa pri zamestnaní využívajú výtvarné techniky. Môže využiť prvky muzikoterapie, ktorá umožňuje navodiť atmosféru, uľahčiť dodržiavanie rytmu práce (Horňáková, 1995).

2.2.1 Ciele činnostnej terapie, ergoterapie

Ergoterapeutickou činnosťou sa ergoterapeut snaží dosiahnuť určitý krátkodobý alebo dlhodobý cieľ. Vykonávaná pracovná činnosť by mala rozvíjať určité kompetencie a funkcie pacienta alebo žiaka s postihnutím. Ciele, ktoré chce ergoterapeut dosiahnuť, by mali byť jasne stanovené a dosiahnuteľné. Cielené zamestnanie umožňuje rehabilitovať narušené funkcie alebo korigovať nežiaduce modely správania, napríklad zlozvyky, nevhodné postoje, poruchy správania. Priblížime si preto niekoľko cieľov ergoterapie.

Cieľom ergoterapie u detí je zlepšenie telesných a psychických funkcií dieťaťa, zlepšenie narušeného správania, upokojenie žiaka, vzbudenie záujmu o prácu namiesto pohodlnej nečinnosti, odvádzanie prebytočnej energie, vytváranie bežných životných situácií spojených s pracovnou činnosťou, zvýšenie sebavedomia a sebahodnotenia, príležitosť byť v ľudskej skupine, zvýšenie schopnosti sústredenia a manuálnej zručnosti (www.specialnaskola.sk).

Ergoterapia je jedna z najvýznamnejších a najúčinnějších rehabilitačných prostriedkov, pretože pôsobí cez motorickú oblasť, ktorá je dobre prístupná. Dôležitým faktorom pri pracovnej terapii je striedanie aktivity, oddychu, napätia a uvoľnenia. Tým sa u jedinca dosahuje pocit uspokojenia a sebaistoty. Stimuluje sa aktivita mozgovej kôry, vyvolávajú sa optimistické emócie a prebúdajú sa životné záujmy (www.dss-strieborna.blogspot.com).

Ergoterapia sa snaží pomocou zmysluplných a tvorivých činností rozvíjať komunikačné, kognitívne, motorické, sociálne a osobnostné kompetencie detí, dospievajúcich aj dospelých. Nevyhnutná je však motivácia k vlastnej aktivite, napr. cez prácu vlastnými rukami. Ak je táto schopnosť nejako obmedzená, treba hľadať aj iné spôsoby ako umožniť sebarealizáciu. Tým sa vytvárajú predpoklady k väčšej samostatnosti, k aktívnemu začleneniu sa do spoločnosti či k prežívaniu zmysluplného bytia (www.mokrohajska.sk).

Ergoterapia sa u detí snaží dosiahnuť maximálnu samostatnosť dieťaťa. Dôležitú rolu zohrávajú v celom procese rodičia dieťaťa s postihnutím. Je nevyhnutné rodičov pre túto metódu dobre pripraviť, pretože sa od nich vyžaduje veľa trpezlivosti a viera v zmysel tejto práce.

Uvedieme niekoľko ďalších cieľov činnostnej terapie u detí: stimulácia vývinu, príprava na školskú dochádzku, prevencia a reedukácia pri problémoch v učení či správaní, podpora kompetencií potrebných pre sociálnu a pracovnú integráciu alebo pre prežívanie zmysluplnosti života. To zahŕňa napr. ponuku vhodných podnetov, ktoré motivujú dieťa k

vlastnej aktivite a stimulujú rozvíjanie jemnej motoriky, pozornosť, vnímanie, predstavivosť, pamäť, myslenie, emocionalitu, komunikáciu, sociálne správanie, motiváciu, sebaobslužné a pracovné návyky (www.mokrohajska.sk).

V rámci pracovnej činnosti je žiakom pridelená primeraná práca podľa vypracovaných individuálnych rozvojových plánov, rešpektuje sa stupeň a druh postihnutia.

2.2.2 Hlavné oblasti ergoterapie

Ergoterapiu by sme mohli začleniť do oblastí podľa rôznych kritérií. Vybrali sme si rozdelenie, ktoré popisuje Depešová a Lukáčová (2008) a Klusoňová a Špičková (1986), a to je rozdelenie ergoterapie podľa zamerania do štyroch hlavných oblastí, ktoré sa navzájom prelínajú a dopĺňajú:

- **Kondičná terapia – zamestnávanie :** Jej úlohou je odpútať pozornosť postihnutej osoby od svojho postihnutia, od jej zdravotného stavu a stupňa postihnutia a udržať jej duševnú rovnováhu. Tento druh ergoterapie zahŕňa napríklad prácu s hlinou, ručné práce, čítanie, hry, práce v záhrade, športovú činnosť.
- **Ergoterapia cielená na postihnutú oblasť – funkčná, cielená ergoterapia:** Pri tejto činnosti sú dôležité znalosti pohybového aparátu a zákonitosti pohybu ľudského tela. Ak sa v rámci tejto terapie zhotovuje výrobok, tento nie je hlavným cieľom ergoterapie. Je iba jej motivačným činiteľom. Cielená ergoterapia máva za cieľ zväčšenie svalovej sily, zlepšenie rozsahu hybnosti, zlepšenie svalovej koordinácie.
- **Ergoterapia zameraná na pracovné členenie:** Hlavnou úlohou v tejto oblasti je ergodiagnostika. Ide o stanovenie zmeny, prispôsobenie zamestnania, ale aj celkového života podľa stavu dočasných, resp. trvalých následkov postihnutého, pretože pre mnohých ľudí s postihnutím sa stáva začlenenie do pracovného procesu jediným zmyslom života.
- **Ergoterapia zameraná na výchovu k sebestačnosti:** Jej hlavnou úlohou je nacvičiť bežné denné činnosti, obliekanie, umývanie, použitie WC, nácvik mobility, komunikačných funkcií (reči, písma), nácvik jedenia, hygieny, nákupov, domácich prác.

Na základe uvedených definícií, oblastí a cieľov ergoterapie sme prišli k záveru, že ergoterapeutická činnosť sa okrem rozvoja zručností a kompetencií zameriava na posilňovanie sebestačnosti a ľudskej dôstojnosti, zabraňovanie sociálneho vylúčenia a podporovanie začlenenia do spoločnosti. Vytvára možnosti pre sebarealizáciu a rozvíja záujmy a pozitívny sebaobraz.

3 PRACOVNÉ ČINNOSTI VHODNÉ NA PRÁCU SO ŽIAKMI S POSTIHNUTÍM

V práci sa zameriavame na ergoterapeutickú činnosť so žiakmi s postihnutím. Materiály, s ktorými títo žiaci majú možnosť pracovať, sme si spomenuli v prvej kapitole. Uvedené materiály a činnosti s nimi však nie sú vhodné pre každého žiaka. Niektorým žiakom s určitými postihnutiami vyhovujú niektoré práce s materiálmi viac, iným menej. V tejto kapitole sa preto zameriame na konkrétne činnosti, postihnutia a možnosti ergoterapeutickej práce s týmito žiakmi.

Ergoterapia u detí sa podľa Kubínkovej a Křížovej (1997) uskutočňuje v nasledovných prípadoch:

- keď dieťa zaostáva za svojimi rovesníkmi v telesnom, duševnom alebo intelektuálnom vývoji,
- keď sa prejavujú výpadky alebo poruchy v pohybových schopnostiach,
- keď je porušené spracovanie zmyslových podráždení v mozgu, keď je poškodený jeden alebo viac zmyslových orgánov,
- keď reaguje na svoje blízke osoby a známe prostredie s prehnaným strachom, agresivitou, odporom alebo pasivitou.

Ergoterapeutické cvičenia a zamestnania sú opodstatnené aj tam, kde už nie je možné očakávať výraznú pozitívnu zmenu, pretože pomáhajú udržať funkčnú úroveň. Ak k pozitívnej zmene prišlo, ukáže sa to na cvičeniach. U žiakov s najťažšími stavmi ide pri činnostiach o sprostredkovanie zaujímavých zážitkov a podnetov na vnímanie, premýšľanie a prežívanie.

Pri práci si treba dať pozor, aby žiak nebol preťažený a aby mu činnosť nepriniesla negatívny zážitok neúspechu, bezmocnosti a bolesti. Veľmi dôležité je v procese terapie pomáhať žiakom žiť v prítomnosti, mať pocit užitočnosti, učiť ho prijať zmeny, ktoré mu život prináša a mať rád život.

Postihnuté dieťa potrebuje nové stimuly na celkový rozvoj osobnosti. Činnosťná terapia nám poskytuje možnosť tieto potreby detí naplniť aj pri žiakoch, ktorí sú pripútaní na lôžko alebo vozík. Tiež môže poskytnúť deťom pocit úspechu a odreagovanie. Primerané činnosti pomáhajú vytvárať návyky, môžu zlepšiť adaptáciu dieťaťa, viesť k prekonávaniu prekážok a spolupráci. Keď dieťaťu ponúkame rôzne činnosti a výber materiálov, môžeme ho viesť k samostatnosti a zodpovednosti, zvyšovať tým jeho sebadôveru. Priaznivo môže pôsobiť na ich sebadôveru aj možnosť vyhotovenia výrobkov ako

darčiekov pre rodičov, učiteľov alebo lekárov. Môžeme s nimi tiež zhotoviť hračky alebo predmety na skrášenie prostredia (Hornáková, 1999).

Z fyziologického hľadiska podľa Kubínkovej a Křížovej (1997) ergoterapia u detí sleduje dosiahnutie maximálnej samostatnosti, rozvíjanie a zlepšenie jemnej a hrubej motoriky, koordináciu, prijímanie a spracovanie zmyslových podnetov, možností komunikácie a zabránenie následkov choroby a ich pokračovanie.

V práci sa zameriame predovšetkým na rozvoj motoriky rúk. Motorika rúk má mimoriadny význam pre sociálny život dieťaťa. Ruky mu budú slúžiť k rôznym účelom. Preto musí dieťa zvládnuť celú sériu zručností, ktoré nie sú vrodené, ale je potrebné sa ich učiť.

Hintnaus a Hintnausová (1999) uvádzajú niekoľko základných pohybových zručností rúk, ktoré by sa malo dieťa s postihnutím naučiť, aby ich mohlo použiť pri bežných sebaobslužných pohyboch a neskôr pri práci:

- cielenie pohybom ruky k videnému predmetu,
- zovretie predmetu v dlani,
- zovretie dlaní a prstov,
- pohybovanie zovretým predmetom, napríklad trasenie,
- odstrčenie alebo uchopenie videného predmetu,
- držanie predmetu proti palcu,
- stláčanie, miesenie materiálu, napríklad cesta, hlíny,
- premiestňovanie videného predmetu, napríklad uchopenie a pustenie predmetu na inom mieste, „vyhadzovanie“ vecí,
- ťahanie za prikrývku, za povraz,
- kladenie predmetu na určité miesto,
- podávanie niekomu, vracanie predmetu,
- predávanie predmetu z ruky do ruky,
- stávanie predmetov na seba,
- krúživý pohyb kľučkou,
- čmáranie po papieri s ceruzkou v dlani, prstom od farby,
- uchopenie drobných predmetov.

K rozvoju týchto zručností nám môžu pomôcť bežné predmety v domácnosti, jednoduché hudobné nástroje, ale aj materiály spomínané v prvej kapitole.

Kubínková a Křížová (1997) rozdelili činnosti liečby prácou podľa pohybu, ktorý sa pri činnosti uplatňuje. Spomenieme iba niektoré činnosti, súvisiace s prácou s technickým materiálom.

Činnosti vhodné na precvičovanie ramena:

- sieťovanie, uzlovanie, preťahovanie ihly, prepletanie, košíkárstvo, tkanie na stave, rezanie, kladivkovanie, strihanie plechu, skrutkovanie atď.

Činnosti vhodné na precvičovanie lakťa:

- uzlovanie, sieťovanie, košíkárstvo, preťahovanie a prepletanie, tkanie, rezanie, dlabanie, vŕtanie, zatĺkanie, pílenie, ohýbanie drôtu, lakovanie, maľovanie, skrutkovanie atď.

Činnosti vhodné na precvičovanie zápästia a uchopovania:

- sieťovanie, tkanie na malom ručnom stave, navíjanie priadze, vyšívanie obrazov, pletenie a háčkovanie, česanie priadze pri navíjaní stavu, šitie, kreslenie, zatĺkanie, vŕtanie, práca s kovom a drevom atď.

Činnosti vhodné na precvičovanie palca:

- hrnčiarstvo, práca s kladivom, šitie, strihanie, pletenie košíkov, vyšívanie, tkanie, kreslenie, príprava cesta, háčkovanie atď.

Činnosti vhodné na precvičovanie prstov:

- hrnčiarstvo, vyrezávanie, práca s ihlou, vyšívanie, práca s kovom a drevom, ručné kreslenie a maľovanie atď.

Toto rozdelenie činností je len orientačné, ich vplyv na rôzne časti končatín sa môže prelínať.

Deti, ktoré sa ľahko vzdávajú, potrebujú spočiatku ľahké, ale efektívne úlohy, aby vzrástla ich motivácia. Obtiažnosť by sa mala postupne zvyšovať. Deti, ktoré sa nechcú vzdať závislosti na obsluhu, potrebujú prežiť radosť zo samostatnej aktivity, nezávislosti a naučiť sa získavať sociálne uznanie (Horňáková, 1999).

Uvedieme príklady na úlohy, od najjednoduchšej po obtiažnejšie, ktoré by mohli pomôcť k dosiahnutiu určitého cieľa pri rozvoji jemnej motoriky. Inšpirovali sme sa aj niektorými úlohami, ktoré uvádza Schopler, Reichler a Lansingová (1998) a Hintnausová, Hintnaus (1999).

Na **zvýšenie schopnosti uchopiť a stláčať predmety** sme zvolili takto sformulované úlohy:

1. Zbieraj malé predmety pomocou palca a ukazováka. Prenes predmet z krabice do pohárika.

Pomôcky: krabica, pohár, arašidy, fazule, obilné zrná, gombíky a malé špendlíky.

Postup: Nasypeme jednotlivé materiály do krabice a požiadame dieťa, aby prenášalo predmety z krabice do pohárka.

Poznámka: Úlohu môžeme sťažiť tak, že dieťa požiadame, aby tieto predmety roztriedilo do jednotlivých nádob.

2. Nastrihaj papierové strapce.

Pomôcky: nožnice veľkosti primeranej dieťaťu, so zaobleným hrotom.

Postup: Dieťaťu predvedieme pohyb strihania tak, že položíme svoju ruku cez ruku dieťaťa. Tak bude cítiť pohyb, ktorým striháme. Naučíme ho pohyb otvárania nožničiek tak, že položíme svoj prostredník medzi rukoväť nožničiek a roztvoríme ich. S dieťaťom tak nastriháme papierové strapce, aby videlo výsledok svojho pohybu. Potom môžeme vystrihovať aj zložitejšie tvary podľa naznačeného vzoru.

3. Vytvor zvoniaci kruh

Pomôcky: kúsok plastovej rúrky, korále, farebný papier, baliaci papier, samolepiaca páska alebo textil, lepidlo, špagát.

Postup: Kúsok rúrky naplníme korálkami a spojíme. Rúrku potom farebne oblepíme a priviažeme na ňu špagát.

Poznámka: Dieťa môže ležať na chrbte alebo sedieť. Táto pomôcka sa potom dá využiť na uchopenie farebného krúžku, zvieranie krúžku prstami a pod.

4. Vytvor kvetinový záhon

Pomôcky: podložka vystrihnutá z koberca, suchý zips, kvetiny rôzneho tvaru z farebnej plsti, ihla, niť.

Postup: Z koberca vystrihneme podložku. Pás suchého zipsu nastriháme na niekoľko menších pásov a zošijeme ich zošívачkou ako pútko. Z plsti povystrihujeme rovnaký počet kvietkov. Kvietky môžeme ozdobiť tak, že na ne nalepíme rôzne kúsky z iných farieb plsti. Na kvietky zo spodnej strany našijeme suchý zips a pripevníme ich k pútkam. Vytvorené rastlinky potom poukladáme na podložku.

Poznámka: Táto pomôcka potom slúži aj k nácviku hmatu a uchopenia pri „trhaní“ a „sadení“ kyticiek.

5. Vytvor slniečko

Pomôcky: tvrdý papier, žltá samolepiaca tapeta alebo žltý papier a lepidlo, fixky, drevené alebo plastové štipce na prádlo.

Postup: Z tvrdého papiera vystrihneme kruh, polepíme ho žltou tapetou alebo žltým papierom. Fixkami dokreslíme tvár a po obvodě pridávame štipce.

Poznámky: Pri tejto úlohe sa nacvičuje uchopenie prvého a druhého prsta, cielený pohyb a stisky. Rozvíja sa zároveň aj koordinácia oboch rúk, pretože jedna ruka drží kruh a druhá pracuje.

Pri týchto úlohách sme brali do úvahy, že mentálne postihnuté a autistické dieťa nerado berie predmety do ruky. Dáva prednosť tomu, aby malo obe ruky voľné. Často drží pridlho jeden predmet a nerado ho pustí, pretože nedokáže správne uvoľniť zovretie. Predmet síce uchopí ľahko, ale nie je schopné zovretie udržať tak dlho, aby predmet prenieslo.

Na dosiahnutie cieľa **krúžiť zápästím pri držaní predmetu** uvidíme nasledujúcu úlohu:
Zaskrutkuj a odskrutkuj maticu na skrutke.

Pomôcky: skrutky, matice z plastickej hmoty

Postup: Najprv pridržiavame skrutku. Dieťa pracuje s maticou. Vedeťme jeho ruku tak, aby pri skrutkovaní držalo maticu palcom proti prstom. Postupne obmedzujeme svoju pomoc. Dieťa nakoniec dokáže držať skrutku aj maticu.

Kompenzačné zameranie nasledujúcich úloh je **koordinácia používania oboch rúk** (každá ruka robí úplne inú činnosť), nácvik vyvinutia primeranej sily, krátkodobá koncentrácia pozornosti a spresnenie pohybov:

1. Navliekaj korálky na šnúрку

Pomôcky: veľké korálky, šnúra

Postup: Dieťa učíme, aby pevne držalo korálku a navlieklo ju na šnúрку, ktorú drží v ruke. Šnúrkou pohybujeme smerom ku korálke. Môžeme tak vytvoriť náramok alebo náhrdelník.

2. Natrhaj papierové prúžky

Pomôcky: noviny alebo papierové vrecúško

Postup: Trhanie prúžkov predvedieme dieťaťu najprv sami. Potom uchopíme obe ruky dieťaťa svojimi rukami a učíme ho správne pohyby. Dieťa by malo uchopiť papier oboma rukami a súčasne s nimi pohybovať v opačnom smere. Takto môže dieťa vytvoriť

napríklad trávu, dážď, prípadne z prúžkov zostaviť nejaký útvar alebo predmet. Prúžky môže potom nalepovať na výkres.

3. Vytrhaj z papiera jabĺčka a listy stromov

Pomôcky: papier, vodové farby, nádobka s vodou, štetce

Postup: Začíname cvičnou prácou. Deti najprv vytrhávajú nepravidelné tvary. Najprv vytrhávajú veľké tvary, neskôr tvary zmenšujú. Potom dieťa pomaľuje list papiera ľubovoľnou farbou a potom vytrháva jabĺčka, listy stromov.

4. Vytvor kotúlajúcu sa loptu

Pomôcky: baliaci papier, krieda, farebný papier, lepidlo.

Postup: Na veľký papier, najlepšie na stenu pripevnený baliaci papier formátu A2 kreslí dieťa voľnou rukou loptu, ktorá sa kotúľa. Z farebného papiera potom vytrhá rôzne tvary, ktoré nalepí na loptu.

5. Vytvor jablčko

Pomôcky: tvar jablka z preglejky s otvorom na držanie a pozdĺžnymi otvormi, hrubá látka, bavlnka, ihla.

Postup: Pomôžeme dieťaťu vyrezať z preglejky tvar jablka. Mladším alebo menej zručným deťom ho vyrežeme sami. Z látky vystrihneme červíka a z bavlnky potom s deťmi vyšijeme červíkovi oči a ústa. Červíka potom prevlečíme cez pozdĺžne otvory.

Poznámka: Hotová pomôcka slúži k precvičovaniu jemnej motoriky, uchopenie palca a ukazováka, pohybu v zápästí a lakti. Súhra oboch rúk sa precvičuje, keď jedna ruka drží jablko a druhá prevlieka červíka.

Tieto úlohy pomáhajú dieťaťu, ktoré nemá jasnú dominantnú ruku. Používa totiž jednu alebo obe ruky naraz pre rôzne činnosti a nie je schopné prácu rúk vhodne organizovať.

Následne uvedieme aj námety na úlohy s vyššími cieľmi. Pri úlohách na **zlepšenie koordinácie oka a ruky** ide o súhrn medzi zrakovým vnímaním a medzi svalmi ruky. K úlohám na **kognitívne schopnosti** patrí organizácia a zapamätávanie vnímaných podnetov, ale aj porovnávanie informácií sprostredkovaných zmyslami a pamäťou s cieľom predvídať a správne reagovať.

Uvedieme úlohy, ktoré sú zamerané na zlepšovanie koordinácie oka a ruky s cieľom **napodobniť obrazce využitím rôznych materiálov**, orientáciu, zdokonalenie motoriky pri spájaní prvkov, rozlíšenie osovej súmernosti, priestorovú a plošnú predstavivosť:

1. Zostav valčeky z plastelíny podľa vzoru.

Pomôcky: plastelína

Postup: Dieťa z plastelíny pripraví krátke valčeky. Potom ho požiadame, aby nás napodobnilo pri vytváraní obrazca z dvoch valčekov. Ak to dieťa zvláda, požiadame ho, aby vytvorilo obrazec, ktorý mu ukážeme, ale nevidelo, ako ho robíme. Začíname s najjednoduchším obrazcom a postupne tvoríme zložitejšie, z viacerých valčekov.

Poznámka: Môžeme využiť aj iné pomôcky, napríklad drievka z nanukov, rôzne papierové geometrické tvary. Čiary tu vytvára pevný materiál, takže dieťa nemusí strážiť tvar čiary. Malo by však pozorne sledovať postavenie čiar a rozhodovať o ich vzájomnej polohe.

2. Vytvor z vystrihnutých geometrických tvarov obrázok.

Pomôcky: farebný papier, výkres, prírodniny, drievka, nožnice, lepidlo

Postup: Dieťa si vystrihne predkreslené geometrické tvary - štvorec, trojuholník, kruh. Potom z drievok, rôznych prírodnín a vystrihnutých geometrických tvarov postaví dom, strom, kvet a nalepí ich na výkres.

3. Vymodeluj z plastelíny alebo moduritu nejaký predmet.

Pomôcky: plastelína alebo modurit, špachtľa

Postup: Dieťa modeluje jablká, hrušky, mištičky z plastelíny alebo moduritu.

Ďalej uvádzame úlohu s cieľom **rozpoznať podobnosti a rozdiely, najdôležitejšie vlastnosti a rozdeliť predmety podľa nich**:

Prirad' predmety rovnakej farby.

Pomôcky: farebné kocky, korálky, gombíky

Postup: Na stôl položíme dve misky. Najprv začíname dieťaťu predkladať predmety, ktoré majú rovnaký tvar. Modrú kocku dáme do jednej a červenú do druhej. Postupne dieťaťu podávame jednu červenú a jednu modrú kocku. Ukážeme mu, kam má dávať kocky podľa farieb. Rovnaký postup použijeme aj pri korálkach a gombíkoch. Keď sa dieťaťu darí,

predložíme mu všetky predmety naraz a požiadame ho, aby ich roztriedilo do misiek podľa farby. Tvar však musí ignorovať a rozdeľovať predmety výhradne podľa farby.

Úlohu môžeme obmeniť tak, že dieťa bude triediť predmety výhradne podľa tvaru.

V nasledujúcich podkapitolách sa budeme venovať niektorým problémom pri práci so žiakmi s týmito postihnutiami: mentálna retardácia, autizmus, poruchy reči, zrakové postihnutie a poruchy sluchu.

3.1 Ergoterapia so žiakmi s mentálnou retardáciou

Mentálne postihnutie je súborné označenie pre výrazne podpriemernú úroveň všeobecnej inteligencie (www.sszsnz.edupage.org). Mentálnu retardáciu definuje Horňáková (1995) nasledovne: Pri mentálnej retardácii ide spravidla o viacnásobné postihnutie, čiže o mentálne, rečové, somatické a sociálne postihnutie. Takýto jedinci majú často aj zmyslové chyby, psychické ochorenia, znížené predpoklady motorického vývinu, nedostatky vo vnímaní, spracovávaní a používaní informácií a zníženú odolnosť voči ochoreniam.

Podstatou mentálneho postihnutia a mentálnej retardácie je abnormálny vývin mozgu a CNS (Centrálnej nervovej sústavy). Tento abnormálny vývin môže byť spôsobený mnohými faktormi. Tieto faktory spomína Matulay (in. Horňáková, 1995, s. 46), ktorý uvádza, že „pri mentálnej retardácii ide o narušenie normálneho duševného vývinu v zmysle nevyvinutosti rozličného stupňa vplyvom genetických chýb alebo chorôb, ktoré zasiahli mozog v gravidite, perinatálne alebo do dvoch rokov života.“

K mentálnej retardácii môže viesť aj málo podnetná výchova v slabom sociálnom prostredí a ťažká citová deprivácia. Ľudia s mentálnym postihnutím majú správanie, ktoré sa často líši od noriem správania.

V ergoterapii nám poslúži kategorizácia mentálne postihnutých podľa stupňa mentálneho postihnutia, ktorú charakterizuje Horňáková (1995):

Mentálna retardácia hlbokého stupňa je vymedzená v pásme inteligencie IQ nižšie ako 20 a predstavuje najťažší stupeň mentálneho postihnutia. Najťažšie postihnutí sú schopní manipulovať s predmetmi, skúmať ich a primitívne používať reč. Ich duševný vývin sa podľa Piageta a Inhedera (in. Horňáková, 1995) zastavil na senzomotorickom stupni vývinu. Zodpovedá teda vývinovému veku od narodenia do dvoch rokov.

Ťažký stupeň mentálnej retardácie je vymedzený v pásme inteligencie IQ od 20 do 34. Ťažko postihnutí ovládajú obmedzene reč, nevedia zovšeobecňovať, sú schopní zorientovať sa vo svojom najbližšom prostredí a naučiť sa sebaobslužným prácam. Niektorí dokážu po zacvičení v dospelosti aj pracovať. Ich duševný vývin teda zodpovedá dvom až štyrom rokom.

Stredný stupeň mentálnej retardácie je vymedzený pásmom inteligencie IQ od 35 do 49. Stredne retardovaní môžu používať jednoduché pojmy. Abstraktné myslenie a samostatné riešenie praktických úloh však zaostáva. Dospejú na úroveň, ktorá zodpovedá štyrom až siedmim rokom.

Ľahká mentálna retardácia je stupeň mentálnej retardácie vymedzený pásmom inteligencie IQ od 50 do 70. Mierne retardovaní síce potrebujú pri zložitejších úlohách pomoc, ale vedú logicky riešiť problémy. Preto môžu viesť život ako zdraví ľudia. Ich duševný vývin dosahuje stupeň konkrétnych myšlienkových operácií, ktorý zodpovedá vývinovému veku od siedmich do jedenástich rokov.

Mierne retardovaní sú schopní vykonávať rôzne jednoduchšie práce ako zdraví ľudia. Ťažšie postihnutí zvládnu len veľmi jednoduché práce pod dohľadom a najťažšie postihnutí zvládnu len niektoré sebaobslužné úkony.

Potrebu mentálne retardovaných byť zamestnanými veľmi pekne vystihuje Horňáková (1995, s. 47): „Pre mentálne retardovaných je možnosť byť zmysluplne zamestnanými cestou k naplneniu života, cestou k iným ľuďom. Dáva im príležitosť zúčastňovať sa na spoločnom živote, a to aj vtedy, ak skutočné výkony sú len malé a zárobky minimálne. Spoločná činnosť odstraňuje izoláciu a pôsobí podnecujúco.“

Mentálne postihnutý jedinec si vytvára vzťah k práci už od detstva. Na to, aby mohol byť v budúcnosti zmysluplne zamestnaný, je potrebné, aby mu jeho učitelia, lekári a blízki vytvárali vhodné podmienky na pracovné činnosti a pomáhali mu pomocou vhodných činností rozvíjať jeho zručnosti.

Primerané zamestnávanie detí s mentálnym postihnutím je preto vždy prínosom pre rehabilitáciu takéhoto dieťaťa, pomáha udržiavať optimálny stav a cvičením dosahovať zlepšenia. Dieťaťu tak poskytujeme podnety na vnímanie a stimuláciu receptorov. Pri vhodnom zamestnávaní sa môžu zvyšovať aj funkčné schopnosti, pretože sa aktivujú rôzne časti mozgovej kôry. Zamestnávanie má veľký význam aj v psychosociálnej rehabilitácii, pretože každý vykonaný pohyb je výrazom prežívania, potrieb, sociálnych vzťahov a schopnosti komunikovať, zlepšuje sa samostatnosť, výkony prinášajú sociálne uznanie a zlepšujú sa predpoklady pre sociálnu integráciu. (Matulay, in. Horňáková, 1995).

„Zamestnávajúce umožňuje cvičenie hrubej i jemnej motoriky, vytváranie pohybových vzorcov. Pohyby predovšetkým rúk, umožňujú kontakt s predmetným svetom a získavanie skúseností, poznatkov a návykov. Aktívne pohyby znamenajú precvičovanie a upevňovanie svalstva, zlepšovanie držania tela, sebauvedomovanie v priestore“ (Horňáková, 1995, s. 50).

Zamestnávajúce má teda výrazný pozitívny vplyv na psychiku, ale aj na motoriku dieťaťa.

Pri žiakoch s mentálnym postihnutím sú vhodné cvičenia na nácvik novej činnosti s akceptáciou aktuálneho vývinového stupňa. Hrové aktivity sa využívajú najmä pri problémoch v nadviazaní spolupráce a komunikácie, pri poruchách pozornosti alebo pri neprimeranom správaní (www.mesta.slovenska.sk).

Tieto pozitívne vplyvy zamestnávania na žiaka však môžeme dosiahnuť len pomocou najbližších a spoločnosti. Ak chceme s mentálne postihnutými vykonávať ergoterapeutickú činnosť, musíme si uvedomiť, čo chceme touto činnosťou dosiahnuť.

Hlavnou úlohou zamestnávania mentálne postihnutých je podľa Horňákovej (1995) vytvárať predpoklady pre optimálny vývoj žiaka, cielenou stimuláciou korigovať dosah postihnutia a predchádzať vzniku, fixovaniu a prehlbovaniu druhotných porúch.

Ak chceme rozvíjať osobnostné predpoklady, mali by sme sa zamerať na komplexný rozvoj psychických procesov a na tie funkcie, ktoré sú narušené, čiže na vnímanie, myslenie a reč.

To, že mentálne postihnuté dieťa má určité obmedzenia však neznamená, že je obmedzené úplne. Mentálne postihnuté dieťa je potrebné učiť používať svoje zmysly. Podnety, ktoré zabezpečíme, musia zodpovedať aktuálnemu vývinovému stupňu, na ktorom sa dieťa nachádza. Treba rešpektovať jeho obmedzenú prispôsobivosť tak, že mu vytvoríme stabilitu vo svete preň dostupnom. Takto si bude rozvíjať samostatnosť. Pomáha aj to, keď týmto deťom umožníme zúčastňovať sa spoločnej činnosti alebo sledovať iných pri hre, práci.

Je veľmi dôležité dodržiavať určitú postupnosť v osvojovaní si jednotlivých zručností, ale i vo zvyšovaní nárokov na dieťa. Tempo učenia novej činnosti by si dieťa malo určovať samo. Ak má dieťa ťažkosti s motorikou a koordináciou pohybov, môžeme mu pomôcť nasmerovaním alebo pridržaním jeho ruky. Ak bude dieťa opakovane nacvičovať tieto určité pohyby, postupom času sa tieto pohyby spresnia (Horňáková, 1995, www.ratolesti.sk).

Ergoterapia sa u mentálne postihnutých detí zameriava na problémy, ako napríklad nedostatok ochoty spolupracovať, komunikovať, poruchy pozornosti a rušivé správanie.

Činnosti s technickým materiálom, ktoré je možné praktizovať s deťmi s mentálnym postihnutím sú napríklad: práce s drobným materiálom, s vodou, pieskom, hlinou, drevom, papierom, textilom, vlnou, drôtom a kovom.

Program ergoterapeutických činností je potrebné vypracovať pre každé dieťa zvlášť. Plán by mal obsahovať čiastkové ciele a návrh postupu, ako ich dosiahnuť (Hornáková, 1995) .

3.2 Ergoterapia s autistickými žiakmi

Ďalšie postihnutie, s ktorým sa v ergoterapii môžeme stretnúť je autizmus. Autizmus je pervazívna vývinová porucha, ktorá má počiatok už v rannom detstve. Výrazne preniká do všetkých oblastí vývinu jedinca, predovšetkým do vývinu komunikácie, sociálnych vzťahov, hry a predstavivosti. Prejavuje sa krátko po narodení alebo v období batolaťa či predškolskom veku (www.sszsnz.edupage.org).

Ak sa aj autistické deti naučia rozprávať, chýba im snaha dorozumieť sa. Ich reč je agramatická, s nápadnou intonáciou a zvláštnymi obsahmi. Niektoré autistické deti však majú výborné poznávacie schopnosti a dobrú pamäť. Autistický syndróm sa môže rozvinúť aj u detí, ktoré boli predtým zdravé (Hornáková, 1995).

Uvedieme niektoré prejavy a sprievodné znaky dieťaťa s autizmom:

Autista nechápe význam komunikácie. Dieťa niekedy opakuje tie isté slová alebo vety, často rozpráva len pre svoju potrebu alebo vôbec nehovorí. Vyhyba sa očnému kontaktu. Vzťahy s ľuďmi sú pre neho veľmi zložité, nechápe ich význam. Prejavuje sa to uzavretosťou do svojho sveta predmetov a opakovaného, čudného správania, pretože hľadá istotu. Jeho záujmy sú obmedzené a často neznáša zmeny. Autista nedokáže spracovávať množstvo podnetov z okolitého sveta. Podnety si vyberá, často pôsobí hlucho a slepo. Život je pre autistov chaos bez pravidiel, pričom pravidlá si často vytvárajú sami a ich logike rozumejú len oni. Ich chovanie je sprevádzané problémami, ako sú výbuchy hnevu, agresivita, alebo sebazraňovanie (www.sszsnz.edupage.org).

Deti s autizmom majú schopnosti **jemnej motoriky** väčšinou na veľmi nízkej úrovni. Často majú problémy pri podávaní a usporadúvaní niektorých predmetov. Chýba im aj prirodzená zvedavosť, čo sťažuje skúmanie materiálov. Často sa dokážu dlhú dobu hrať s náhodne zvoleným predmetom a iné hračky ignorujú. Činnosti, ktoré rozvíjajú jemnú motoriku, sa týkajú toho, ako dieťa využíva svoje ruky, prsty, zápästie a ako zvláda koordináciu oboch rúk. Väčšina aktivít sa prekrýva s aktivitami, ktoré rozvíjajú hrubú

motoriku a koordináciu oka a ruky. Dieťa sa učí poznávať vlastnosti materiálov, ich veľkosť, tvar, štruktúru a váhu.

Autistické deti sú často schopné vykonávať len tie činnosti, ktoré sa priamo naučili a zapamätali si ich. Niektoré deti majú výbornú pamäť, čo im umožňuje naučiť sa naspamäť, kam určité veci patria alebo ako za sebou určité udalosti nasledujú. Môžeme tak mať mylný dojem, že dieťa dobre rozumie a má vyššiu inteligenciu. V skutočnosti sa dieťa naučilo určitú situáciu iba naspamäť, bez toho, aby pochopilo jej význam. Na to, aby sme deti otestovali, či skutočne rozumejú podstate a či dokážu využiť svoje znalosti v nových situáciách, nám pomôžu úlohy na rozvoj kognitívnych schopností.

Akonáhle dieťa pokročí v chápaní podobností a rozdielov a rozvinie sa jeho schopnosť spájať predmety podľa funkcií, môžeme mu zadávať aj abstraktnejšie úlohy (Schopler, Reichler, Lansingová, 1998).

Navštívili sme špeciálnu základnú školu na Ulici Gergeja Czuczora v Nových Zámkoch, kde sa venujú predovšetkým deťom s autizmom. Ukázali nám svoje výtvary, ktoré vytvorili na pracovnom vyučovaní, výtvarnej výchove a na krúžku Šikovných rúk (Príloha č.1 – 9). Tieto práce robili žiaci prvej triedy za pomoci učiteliek.

3.3 Ergoterapia so žiakmi s poruchami reči

Poruchy reči znamenajú tzv. narušenú komunikačnú schopnosť. Patria medzi najčastejšie postihnutia u detí. Poruchy reči sa veľmi často pridružujú k iným postihnutiam, napríklad k mentálnej retardácii, poruchám zraku, sluchu, psychickým a neurologickým ochoreniam. Hornáková (1995) vo svojej publikácii uvádza, že zamestnávanie v ergoterapii umožňuje deťom s poruchami reči vyjadriť sa aj bez slov. Deťom sa sprostredkuje množstvo podnetov pre vnímanie, objavovanie súvislostí a vzťahov vo svete. Deti majú možnosť osvojovať si nové slová a pojmy v bezprostrednej činnosti a nenútene pri prežívaní radosti z hry. Dieťa si pri zamestnávaní upevňuje sebadôveru, stáva sa aktívnejším, čo podporuje aj verbalizáciu.

S poruchami reči väčšinou súvisí aj zaostávanie v motorike. Deti s poruchami reči sú nešikovnejšie a menej obratné. Ak pre ne zvolíme vhodné zamestnanie, môžu si precvičovať motoriku, koordináciu prstov, rúk, oka a ruky. To, že sa im zlepšia pohybové funkcie, priaznivo vplýva aj na rozvoj reči.

Deťom s **dysláliou** (nesprávna výslovnosť hlások) odporúča M. Horňáková (1995) zamestnania so skladačkami, pretože pomáhajú rozvíjať analyticko-syntetické schopnosti.

Pri **poruchách rytmu reči** (zajakavosť, brblavosť) je dôležité, aby malo dieťa zo zamestnania radosť. Deti so zajakavosťou majú sklony k anxiety a introvezii, preto kým sa nezačnú cítiť sociálne bezpečné, je dôležité im ponúkať také činnosti, pri ktorých zažijú úspech a nemusia spolupracovať.

Ak má dieťa zajakavosť spojenú s lateralitou (prednostné používanie jedného z párových orgánov pohybového alebo zmyslového ústrojenstva), treba dbať na to, aby pracovalo s kvalitnými nástrojmi, vhodnými pomôckami, pri dobrom osvetlení a malo dostatočné miesto pri práci. Inak by mohlo prísť k opakovanému neúspechu, odmietaniu spolupráce a nakoniec aj k zhoršeniu rečovej neurózy. Deti preto treba viac upokojsovať, chváliť a motivovať. Brblavosť je narušenie plynulosti reči na organickom pozadí. Takéto deti sa vyjadrujú rýchlo, skomolene a výbušne. Treba ich viesť k uvoľnenej a rytmicky vyrovnanej činnosti a zameriavať sa na zlepšovanie výdrže a sebakontroly. Ak upravíme tempo motoriky, môže sa im zlepšiť aj motorika reči.

Dieťa, ktoré trpí neurotickou poruchou, tzv. **elektívnym mutizmom**, prestáva hovoriť s cudzími ľuďmi alebo konkrétnou osobou. Je to vlastne únikové správanie v situácii, ktorá je pre dieťa príliš ťažká. V ergoterapii úzkosť z novej osoby znižujú zaujímavé materiály a podnety. Dieťa dostáva slobodu prejavu, nie je nútené viesť verbálny dialóg.

Ak sa poškodí nervový systém a gnostické a symbolické funkcie, dochádza k ťažkým poruchám reči, k afázii (Mašura, Cséfalvay, in Horňáková, 1995). Sú to vlastne poruchy produkcie a vnímania reči. V ergoterapii je dôležité, aby sa zamestnania opierali o situácie z praktického života.

Rečovo postihnutí žiaci si formou cielených činností stimulujú najmä jemnú a hrubú motoriku, kde zlepšenie motorických funkcií pozitívne pôsobí na rozvoj reči (www.mesta.slovenska.sk).

Činnosťná terapia však pri poruchách reči nie je veľmi zaužívaná, v popredí je logopedická starostlivosť.

3.4 Ergoterapia so žiakmi so zrakovým postihnutím

Zrakové postihnutie postihuje kognitívne funkcie, čo má za následok obmedzenie toku informácií, zhoršuje orientáciu a mobilitu v prostredí a sťažuje emocionálny a sociálny vývin osobnosti.

Aby sme mohli dieťa primerane zamestnať, musíme poznať problémy jeho videnia.

Pedagogika zrakovo postihnutých sa diferencuje podľa Čajku (in Horňáková, 1995) na pedagogiku tupozrakých a škuľavých, pedagogiku slabozrakých, pedagogiku čiastočne vidiacich a pedagogiku nevidiacich a slepohluchých.

Stručne popíšeme niektoré ťažkosti s videním u detí so zrakovým postihnutím:

Tupozrakosť (amblyopia) je zníženie zrakovej ostrosti. Ak sa oko necvičí, môže dôjsť k anopsii, čiže nepoužívaniu oka pri videní.

Strabizmus (škuľavosť) je porucha binokulárneho videnia, kde treba cvičiť slabšie oko. Deti trpiace touto poruchou lepšie vidia predmety, ktoré sú výrazne ohraničené.

Slabozraké deti majú spôsob videnia predmetov rôzne zmenený v ostrosti, farebnosti alebo jasnosti. Takéto deti môžu mať zúžené zrakové pole a nepresné, pomalé vnímanie.

Ďalekozraké deti vidia predmety nejasne, detaily im unikajú.

Deti s **nystagmom** vidia predmety rozkmitané.

Veľmi krátkozraké deti zase vnímajú detaily, ale uniká im celistvosť (Horňáková, 1995).

Pri zrakovo postihnutých žiakoch sa zameriavame najmä na sprostredkovanie informácií, rozvíjanie zmyslov a koordinácie pohybov na pracovnej ploche a v priestore (www.mesta.slovenska.sk)

Pri ergoterapeutickej činnosti je u detí so zrakovým postihnutím dôležité zameriavať sa aj na zlepšovanie zrakového vnímania. Pri reedukácii zraku Kratochvílová a Hronek (in Horňáková, 1995) odporúčajú začať pri vnímaní presvetlených farieb. Najlepšie sa vníma čierny podnet na žltom pozadí a čierne objekty na bielom pozadí.

Zrakovému vnímaniu napomáha hmatové vnímanie, pretože zrak sa musí naučiť sledovať pohyby prstov. Vnímanie sa posilňuje mikromotorikou. Znamená to napríklad to, že sa tvary prekresľujú, obkladajú valčekom modelovacej hmoty, potom sa pretrú lepidlom a vysypú sa drobným materiálom.

Pri pracovných činnostiach sa precvičuje spolupráca oboch rúk. Dieťa sa učí triediť predmety podľa tvaru, veľkosti, farby a pod. Na nácvik vnímania priestoru sa dieťa učí vnímať blízky priestor tak, že ho využíva pri rôznych činnostiach. Učí sa rozoznávať rôzne

predmety a materiály všetkými zmyslami. Potrebuje však pri tom oveľa viac verbálnych informácií ako vidiace dieťa (Horníčková, 1995).

3.5 Ergoterapia so žiakmi s poruchami sluchu

Poruchy sluchu majú vplyv na komunikáciu, poznávanie a abstraktné myslenie. Postihnutie ovplyvňuje aj motoriku, citový vývin, vôľové vlastnosti a medziľudské vzťahy. Vývin pracovných zručností nepočujúcich však nezaostáva za vývinom pracovných zručností u počujúcich. Nepočujúci majú nedostatky v abstraktnom myslení, preto si vyberajú menej náročné povolania, než na aké by mali predpoklady.

Löwe (in Horníčková, 1995) popisuje niektoré problémy s nepočujúcimi. Tieto problémy si iba vymenujeme: problémy s poznávaním, sociálne problémy, emocionálne problémy, pedagogické problémy, intelektuálne problémy a problém s orientáciou.

Činnosťná terapia u sluchovo postihnutých jednotlivcov poskytuje pomoc pri prekonávaní praktických problémov. Prispieva k zlepšeniu predstavivosti, učí spolupracovať, podporovať záujmy s možnosťou vytvárať kontakty, priateľstvá s intaktnou populáciou (www.mesta.slovenska.sk).

Manipulovanie sluchovo postihnutých s rôznymi predmetmi by malo byť spojené s rozvíjaním reči, aby si dieťa rozširovalo slovnú zásobu a učilo sa chápať funkciu reči. Dieťa sa zároveň učí poznávať rôzne predmety, materiály, javy a vzťahy v okolitej skutočnosti podľa obrázkov. Neskôr sa učí chápať ich význam aj podľa ich písaných symbolov.

Pri pracovnej terapii sa sluchovo postihnuté dieťa učí najskôr napodobňovaním toho, čo dokáže odpozorovať od iných. Jaškovová (in Horníčková, 1995, s.68) opisuje v činnosti sluchovo postihnutých detí nasledovné znaky:

- spomalené činnosti pre potrebu kompenzovať zrakom a taktilno-vibračnými a kinestetickými pocitmi nemožnosť sluchovej kontroly,
- unikanie vzťahu medzi cieľom, podmienkam pri realizovaní postupov, ťažkosti pri posudzovaní situácie a neschopnosť zorientovať sa, vypracovať si plán,
- ak sa stretnú s prekážkami, majú tendenciu vyhnúť sa im,
- sklon napodobňovať bez pochopenia a zapamätania si postupnosti,
- sklon k nekritickej a malým nárokom.

„Primerané zamestnávajúce pomáha predchádzať nedostatkom a rozvíjať osobnostné predpoklady. Prináša situácie, v ktorých treba spolupracovať, pomôcť, brať ohľad na iných, požiadať o pomoc a pod. Podporuje snahu niečo dokázať, byť užitočný“ (Horňáková, 1995, s. 68).

Uvedený citát vystihuje vplyv vhodného zamestnávania na deti s poruchami sluchu. Dalo by sa však povedať, že tento pozitívny účinok sa pri vhodne zvolených činnostiach odráža aj na žiakoch s inými postihnutiami.

Deti s uvedenými postihnutiami majú teda niečo spoločné. Vhodne zvolená pracovná činnosť im pomáha výrazne zlepšiť ich život. Počas činnosti sa odpútava pozornosť od pesimistických myšlienok a od problémov spojených s postihnutím. Výsledná práca prináša dobrý pocit z úspešne zvládanej aktivity a zvyšuje sebavedomie dieťaťa. Vhodná činnosť zároveň rozvíja zručnosti, ktoré sú pre budúcnosť dieťaťa veľmi dôležité, pretože každý človek chce byť v dospelosti samostatný do takej miery, do akej je to možné. Na to, aby sme mohli s deťmi vykonávať určité činnosti s materiálmi je potrebné okrem vlastností materiálov, poznať aj žiakov, ich postihnutie a problémy spojené s ich postihnutím. Pred začiatkom ergoterapeutickej činnosti je však dôležité aj to, aby sme poznali ciele a obsah činnosti, ktorú chceme so žiakmi vykonávať.

ZÁVER

Cieľom záverečnej práce bolo charakterizovať možnosti pracovnej činnosti s technickým materiálom z hľadiska ergoterapie. Upriamili sme pozornosť na dôležitosť zamestnávania žiakov s postihnutím. V prvej kapitole sme opísali možnosti činností s papierom, drevom, textilom, kovom, syntetickým materiálom, drobným materiálom, prírodným materiálom a modelovacím materiálom.

V druhej kapitole sme objasnili pojem *ergoterapia*, jej ciele a oblasti.

V záverečnej kapitole sme sa zamerali na žiakov s postihnutím, na pohybové zručnosti, ktoré sa ergoterapeutickou činnosťou rozvíjajú a na činnosti, ktoré sú vhodné na uplatnenie určitého pohybu. Upriamili sme pozornosť na rozvoj jemnej motoriky žiakov s postihnutím vo všeobecnosti. Navrhli sme niekoľko úloh zameraných na rozvoj jemnej motoriky žiakov s postihnutím s cieľmi: zvýšiť schopnosť uchopiť a stláčať predmety, krúžiť zápästím pri držaní predmetu, koordinácie používania oboch rúk, napodobniť obrazce využitím rôznych materiálov a rozpoznať podobnosti a rozdiely, najdôležitejšie vlastnosti predmetov a rozdeliť predmety podľa nich. Tieto úlohy sme nekategorizovali podľa toho, pre aké postihnutie sú vhodné, pretože podľa nášho názoru ich môže vykonávať žiak s akýmkoľvek z postihnutí, ktoré sme bližšie charakterizovali v ďalších podkapitolách. Sú to postihnutia: mentálna retardácia, autizmus, poruchy reči, zrakové postihnutie a poruchy sluchu.

Prišli sme k záveru, že pomocou ergoterapie dochádza k výraznému zlepšeniu psychického i fyzického stavu žiakov. Je však potrebné brať do úvahy záujem žiaka a účel samotnej ergoterapie a primerane určiť činnosť a materiál vzhľadom na vek, intelekt a druh postihnutia. Je tiež veľmi dôležité vcitovať sa do pocitov žiaka, prejavovať sa k zverenému žiakovi sympatiou a byť taktný a trpezlivý.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- ADAMICOVÁ, K. – MAŽGÚTOVÁ, A. – DRÍMALOVÁ, M. 2004. Ergoterapia, arteterapia a muzikoterapia v hospicovej starostlivosti. In *Lekárske listy: Odborná príloha zdravotníckych novín*. 2004, roč. 1, č. 45, s. 25-30.
- DEPEŠOVÁ, J. 2008. Reflexia tradičných technológií. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2008. ISBN 978-80-8094-339-4.
- DEPEŠOVÁ, J. – LUKÁČOVÁ, D. 2008. Čo je ergoterapia. In *Rodina a škola*. ISSN 0231-6463, 2008, roč. 56, č. 6, s. 19 a 23.
- FANDELOVÁ, E. 2002. Psychológia vo vzdelávaní ergoterapeutov. In *Vplyv technickej výchovy na rozvoj osobnosti žiaka*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2002. ISBN 80-8050-540-3, s. 84-86.
- FRIEDMANN, Z. 2003. *Didaktika technickej výchovy*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-2641-3.
- HINTNAUSOVÁ, M. – HINTNAUS, L. 1999. *Účast rodičov a pedagógov pri ergoterapii detí se zdravotným postihnutím: Proč a jak pomáhat k úspěšnosti léčby*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství České republiky, 1999.
- HORŇÁKOVÁ, M. 1995. *Činnostná terapia v liečebnej pedagogike*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1995. ISBN 80-7131-021-2.
- HORŇÁKOVÁ, M. 1999. *Liečebná pedagogika*. Bratislava: Perfekt, 1999. ISBN 80-8046-126-0.
- JANKOVSKÝ, J. 2001. *Ucelená rehabilitace dětí s telesným a kombinovaným postihnutím*. Praha: Triton, 2001. ISBN 80-7254-192-7.
- KLUSOŇOVÁ, E. – ŠPIČKOVÁ, J. 1986. *Ergoterapia I*. Martin: Osveta, 1986. 70-057-86.
- KOZÍK, T. – DEPEŠOVÁ, J. 2002. Stav ergoterapie na Slovensku. In *Vplyv technickej výchovy na rozvoj osobnosti žiaka*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2002. ISBN 80-8050-540-3, s. 95-97.
- KOZÍK, T. – LUKÁČOVÁ, D. 2002. Príspevok technickej výchovy k vzdelávaniu ergoterapeutov. In *Vplyv technickej výchovy na rozvoj osobnosti žiaka*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2002. ISBN 80-8050-540-3, s. 99-102.
- KUBÍNKOVÁ, D. – KRŽÍŽOVÁ, A. 1997. *Ergoterapie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1997. ISBN 80-7067-698-1.

LAJCHOVÁ, E. 2002. Základné pojmy a orientácia ergoterapie. In *Vplyv technickej výchovy na rozvoj osobnosti žiaka*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2002. ISBN 80-8050-540-3, s. 121-123.

MAJZLANOVÁ, K. 1997. Pracovná výchova mentálne postihnutých detí predškolského veku. Bratislava: AT Publishing, 1997. ISBN 80-967429-5-7.

PFEIFFER, J. 1990. *Ergoterapia II*. Martin: Osveta, 1990. ISBN 80-217-0175-7.

SCHOPLER, E. – REICHLER, R. – LANSINGOVÁ, M. 1998. *Strategie a metódy výuky detí s autizmom a ďalšími vývojovými poruchami: Príručka pro učitele a rodiče*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-199-1.

ŠARNICKÁ, M. a kol. 1986. *Pre šikovné ruky: tapiséria/paličkovanie/vyšívanie/viazanie uzlov/háčkovanie/pletie*. Bratislava: Alfa, 1986. 63-239-86.

ŠARNICKÁ, M. a kol. 1987. *Pre šikovné ruky: deťom šijeme/pletieme/háčkujeme/vyšívame/ robíme hračky*. Bratislava: Alfa, 1987. 063-051-87.

THOROVÁ, K. 2006. *Poruchy autistického spektra*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-091-7.

VARGOVÁ, M. 2002. *Materiály a technológie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2002. ISBN 80-8050-538-1.

Autizmus. In *Špeciálna základná škola, Nové Zámky* [online]. [cit. 2010-03-17]. Dostupné na internete:

<<http://sszsnz.edupage.org/text/?text=text/text1&subpage=1&>>.

Domov sociálnych služieb hrabiny. In *Špeciálna škola pre žiakov s telesným postihnutím, Nová Baňa* [online]. [cit. 2010-03-18]. Dostupné na internete:

<<http://www.specialnaskola.sk/dss.php>>.

MAROŠOVÁ, Z. Liečebnopedagogická intervencia. In *Gaudeamus: Zariadenie komunitnej rehabilitácie* [online]. [cit. 2010-03-10]. Dostupné na internete:

<<http://www.mokrohajska.sk/web/sluzby/ergoterapia/zakladne-informacielpi>>.

Mentálne postihnutie. In *Špeciálna základná škola, Nové Zámky* [online]. [cit. 2010-03-17]. Dostupné na internete:

<<http://sszsnz.edupage.org/text/?text=text/text1&subpage=2&>>.

Stručný prehľad liečebnopedagogických metód, využívaných aj v iných odboroch špeciálnej pedagogiky [online]. [cit. 2010-03-21]. Dostupné na internete:

<mesta.slovenska.sk/m_portaly/download_file_f.php?id=30315>.

Úlohy výchovného roka 2007-2008. In *Domov sociálnych služieb Prameň* [online]. [cit. 2010-03-18]. Dostupné na internete:

<<http://dss-strieborna.blogspot.com/2008/01/plan-vychovneho-roku-2007-2008.html>>.

VČELÁK, P. 2008. Ergoterapie. In *Česká asociace ergoterapeutů* [online]. [cit. 2010-03-17]. Dostupné na internete:

<<http://home.zcu.cz/~vcelak/materialy/fzs/text/ergoterapie.pdf>>.

ZDRAHAL, L. 2009. Praktické rady, odporúčania, hry a činnosti s dieťaťom s mentálnym postihnutím. In *Ratolesti: S nami môžete rásť* [online]. [cit. 2010-03-18]. Dostupné na internete:

<http://www.ratolesti.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=39:radymp&catid=4:mentalne-postihnutie&Itemid=8>.

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha A: Zimná krajina - Práca žiakov Súkromnej špeciálnej základnej školy na Ul. G. Czuczora v Nových Zámkoch

Príloha B: Ježko - Práca žiakov Súkromnej špeciálnej základnej školy na Ul. G. Czuczora v Nových Zámkoch

Príloha C: Ročné obdobia - Práca žiakov Súkromnej špeciálnej základnej školy na Ul. G. Czuczora v Nových Zámkoch

Príloha D: Krmidlo pre vtáky - Práca žiakov Súkromnej špeciálnej základnej školy na Ul. G. Czuczora v Nových Zámkoch

Príloha E: Stonožka - Práca žiakov Súkromnej špeciálnej základnej školy na Ul. G. Czuczora v Nových Zámkoch

Príloha F: Postavička - Práca žiakov Súkromnej špeciálnej základnej školy na Ul. G. Czuczora v Nových Zámkoch

Príloha G: Strašiak - Práca žiakov Súkromnej špeciálnej základnej školy na Ul. G. Czuczora v Nových Zámkoch

Príloha H: Košík s ovocím - Práca žiakov Súkromnej špeciálnej základnej školy na Ul. G. Czuczora v Nových Zámkoch

Príloha I: Krokodíl - Práca žiakov Súkromnej špeciálnej základnej školy na Ul. G. Czuczora v Nových Zámkoch

Príloha J: CD médium – bakalárska práca v elektronickej podobe, prílohy v elektronickej podobe